

# НАРОДНА СКУПШТИНА

## СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА

КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА



ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ:

ЗА СРБИЈУ . . . . . 6 ДИН. МЕСЕЧНО  
ОД ЈЕДНОГА БРОЈА . . . . . 0\*40 ДИН.  
ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ПОШТАНСКОГ САВЕЗА 15 ДИН. МЕСЕЧНО

УРЕЂУЈУ СКУПШТИНСКИ СЕКРЕТАРИ:

Ранко Петровић, Доброслав Ружић, Љуб. П. Ђирић.

Број 13

ПЕТАК 14 ДЕЦЕМБРА 1890

Година I

### 21 САСТАНАК

3 децембра 1890 год. у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК

Никола Пашић

СЕКРЕТАР

Лука Лазаревић

(НАСТАВАК)

(Г. Д. Машић).

У осталом господо, то каже и устав. Устав не одређује нити формулше бирачку карту и не каже каква она мора да буде. То је остављено законодавном телу, да ту ствар регулише.

Дакле ја држим, да форма бирачке карте, каква је по пројекту не коси се са Уставом.

Што господин извештач каже, да би оштећени били задругари из политички противничке партије, ако остане по пројекту, ја мислим, да ми не треба да водимо рачуна о партијама, но о свима српским грађанима. Ово се ради за српски народ и како, господо, ништа није стално, то не ћете ни ви бити сигурни већином вашом за увек и за то правимо законе, који ће задовољити и вас и нас опозиционаре а и све грађане, и не дајмо маха, да људи неписмени и необразовани могу чинити злоупотребе.

Давање бирачких карата тако је написано у закону и одредбе о томе такве су, да један неписмен кмет не зна како да ради, но се увек мора да баца на милост и немилост свог писара.

Што се осталог тиче, ви ћете дозволити, да задругари добијају засебне књижице на плаћену личну порезу (Чује се: то нема!) Ако нема, онда је то истиснуто наређењем г. министра финансије. Свакако свака пореска глава треба то да има а и те књижице неће много коштати па и да се наштапају, јер је мањи број задругара, којима треба дати те књиге но бирача којима треба дати бирачке карте. То ће дакле бити и много јевтиније и с тога ја мислим, да треба да остане по пројекту.

Извештач А. Прокопијевић — Што г. Машић каже, да би била упрошћена радња са издавањем пореских књижица и жигом место бирачких карата, ја не знам од куд то долази кад се зна, да задругара има доста и онда би се књижице у врло великом броју морале издавати. То је једно а друго, што би то довело далеко већи трошак, што и сам Машић не спори, јер једна пореска књижица много скупле кошта но бирачка карта. Што наводи и г. Машић и г. министар да би

се овим жигом постигло то, да би, чим неко порез плати и утисне жиг на пореску књижицу, одмах стекао право гласа, то им ја не спорим. Но то, господо, стоји већ и у закону а имено у чл. 35. кога је одбор усвојио.

Тако н. пр. у старом члану 35 у првом одељку стоји: „На основу азбучног бирачког списка, општински ће суд спремити бирачке карте најдаље до 1. Августа“. Дакле до сад су судови давали карте од 1. Августа до 12. Септембра, а сад је то замењено, и општински ће суд давати бирачке карте, чим ко порезу плати. Дакле у најгорем случају нека се претпостави: да кмет неће да изда бирачку карту, ја онда нећу да примим ни пореску књижицу и мени остаје право да се могу жалити општинском суду-

Општински ће суд донети према закону решење за три дана а на то решење ако нисам задовољан ја се могу жалити за три дана првостепеном суду, и општински је суд дужан да у року од 2 дана дава ту жалбу сироведе њему, а овај у року од 3 дана донесе решење о томе, које решење постаје извршно. Дакле имам права да се жалим и да тражим задовољења а у чл. 123 изборног закона казато је: да се онај, који покуша да се игра бирачким правом, биће кажњен затвором од 1—6 месеци или новчано 50—500 дин. Дакле ви само имали би да поштрите ове казне кметовима, а законом је предвиђено да се може жалити и да ће се казнити онај који не реши закон. Ако кмет хоће да буде толко упоран да каже: не дам ти бирачку карту, он то исто може учинити и казати: не дам ти пореску књижицу и нећу да ти ударим жиг на исту.

Димитрије Машић — Господин извештач казао је, да сам ја казао, да ће књижица коштати скупле. То ја нисам тврдио већ сам казао, да ће мање коштати с тога, што је мањи број задругара, него што је број свију бирачких карата.

Председник — Допуњавање вашем говору ранијем не може бити, него само можете говорити ради личног обавештења.

Максим Сретеновић — Мисао г. Министра и његов предлог има добру страну из ових разлога: што многи грађани плате порезу па или тада нема бирачких карата, јер нису још стигле, или кмет вели нека стоји за сад па ћу ти други пут издати, или ако има рђаву намеру он вели дођи други пут, те тако човек одлажући дан по дан остане без карте и не употреби своје бирачко право. С тога велим кад би се усвојио предлог г. Министра, многи би грађани дошли до овога бирачког права. Но пошто се раније није водило рачуна кад су књижице прављене сад би то могло бити да оне имају своје талоне и онда би бирачки одбор секао те талоне, па да се њиме стече право гласа; с тога сам ја за ону измену коју је г. Министар предложио.

Рапа Нинић — Ја ћу да додам један случај о овој ствари а то је, што кад би се бирачке карте укинуле, онда

би за нашег сељака било врло незгодно с тога, што је се он сад навикао на овај начин бирања и тешко би му било да се сад навикава на овај начин бирања. Кад бирач има карту, онда ће његови другови моћи да га прекоре, кад не би дошао на гласање, а сад кад остане овакав жиг он може доћи и не доћи. С тога сам ја за то да остане као што је и било.

**Виђа Радовановић** — Ни једни разлози, ни госпоре предговорника ни г. министра о бранењу онога жига, нису могли да ме разубере од мога мишљења о давању ових бирачких карата. Хоће се, да се постигне неко упрошћење администрације, да се бирачке карте издаду брже, лакше и јевтиније. Међу тим губи се из вида, да се том новином може одузети право гласа многим грађанима, и ја бих стога могао да управим питање на госпору који бране жиг. Шта је прече од овога двога? Да ли упрошћење администрације или осигурање бирачког права?

У прилог тога, ја ћу да наведем издавање карата за другима. Зна се, да задругари при плаћању порезе добијају књижицу, која гласи на име старешине и дакле за 5 годвна воде се књиге на име старешине. Претпоставимо случај, да једна задруга од три члана буде подељена, онда књижица, која је гласила на најстаријег задругара, остаје и даље при њему и сви остали задругари губе право гласања. Сад, кад би се овако хтело, онда би се морао у књижици назначити број и онда би тек требало тражити тај број еда би се знало, који је од задругара платио порезу, да му онај који доноси бирачку карту или ко други.

Старешина мора дати књижицу да се одузме порез онога оделитог задругара који је платио порезу и сад овај старешина може да злоупотреби ово поверење и он да оде да гласа а остали не, и ако они то право по Уставу имају.

За нас је најмеродавније сад ово, да сачувамо бирачко право свих грађана, које је и Уставом огарантовано, што се види из чл. 85 где се каже: „да сваки који плаћа држави најмање 15 динара непосредне порезе годишње, има право гласа“.

Овим би се то скучило; овим би се створила свађа између задругара; шта више не би било упрошћења администрације, јер би се овим произвео већи и приметнији посао.

Наводе се разлози у одбрану ове новине, па се вели: да би се овим избегли приговори опозиције, да се издаду бирачке карте и онима, који нису платили порезу, а и да се избегну оне злоупотребе, које су се до сад дешавале.

Нигда се, госпоре, злоупотребе не могу избећи уношењем појединих §-а у законе, јер њих ће бити, па ако ви ставите и ма какве параграфе у закон; но госпоре, приговори се одбијају доказима а за злоупотребе има казне.

Ја сам, дакле, са свим противан увођењу ове новине и по разлозима, које сам изнео а и по чл. 85 Устава, ја мислим, да ово не треба мењати, него да остане одборско мишљење.

**Вогосав Поповић** — Ја као члан тога одбора хоћу у неколико речи о овој ствари да кажем. У пројекту г. министра стоји, да бирачку карту представља један жиг, који се утискује на порезну књижицу. Познато је, да пореску књижицу добија код задругара старешина задруге. Сад рецимо, да једна кућа има 5—6 задругара, па ако би се усвојила редакција г. министра, онда старешина задруге може доћи да гласа, и стрпа књижицу пореску у џеп, а друга браћа задругари без те књижице неће моћи да гласају, јер им старешина неће дати, ако је друге партије члан.

Ако би се хтело томе доскочити тиме, да сваки члан задруге добије пореску књижицу са жигом, онда би се удвојила администрација, и место једног требало би 4 писара да раде.

То је руководило одбор, да није могао усвојити жиговање пореске књижице.

Као што рекох, кад би се усвојило жиговање пореских књижица, онда би старешина задруге могао да гласа, сам за себе, а да не да својим задругарима, и тако би се давало по-

вода, да се изроде свађе између браће, а за цело тога неће бити кад сваки има своју бирачку карту, и нека сваки гласа где хоће. После још један је разлог, да остане мишљење одборско у томе, што на карти бирачкој потписује се председник и писар и тако се рачуна да је тиме дата већа гаранција коме ће се издавати бирачке карте, а да ће се и у будуће на то више пазити. Према томе са свим је умесно мишљење одборско, да и даље остане издавање бирачких карата, јер се је народ на то навикао а никако, да се сад установљава нешто ново, као што је ово предложено жиговање пореских књижица.

**Ранко Тајсић** — На првом месту морам да приметим, да често мењање закона, са којима нарочито сељачки народ има посла, врло је погрешно, јер док се народ на једну новину навикне с којом непосредно има посла, треба да прође дуго времена. Сви ћете се сетити, каквих је се случајности десило првих избора, кад је било гласање са две куглице, да се није знало ни краја ни пута, и тек што се народ навикао на гласање са једном куглицом и гласање са бирачким картама а ми већ хоћемо да стварамо нешто ново. Што се пак тиче саме измене и ја сам оног истог мишљења, које заступа г. Виђа Радовановић, да књижице пореске са жигом немају никакве гаранције или бар немају оне гаранције коју имају бирачке карте. Жиг би на пореске књижице ударао благајник који купи порез, а да ли ће благајник у исто време бити председник или члан суда, то се не може утврдити, него ће бити како је где могуће. Он би је потврђивао — књижицу за гласање својим жигом, а без ичијег потписа; а сад ја држим, да је далеко већа гаранција у досадашњем начину практиковања, кад бирачку карту потврђује председник печатом и потписом а на левој страни опет писар својим потписом. Према томе држим, да отпада она сумња г. Машића, да ће по овом начину издавања бирачких карата бити више злоупотреба, него кад би се оне жиговале уз пореску књижицу. За цело има више гаранције кад су двојица одговорни и председник и писар, ако би ко дошао до бирачке карте ненадлежним путем, него кад један само за то одговара — а то би било у случају жига на пореској књижици.

Даље је г. Машић навео, да овде није реч о партијама но о правима српских грађана, кад он има своје ја да употреби. Партије су утврђене Уставом, у њему је казано: „код сваке листе седеће представник од једне партије; од сваке партије биће листа на кутији. На основу овог јасног тврђења, ми не можемо порицати тај партијски ред; партије су ту. Узмимо за пример једну задругу од 4—8— па 10 чланова. Према овој измени пореску књижицу с жигом добио би старишана задруге, и кад буде бирање посланика он би отишао да гласа па стрпао књижицу у џеп, а они остали задругари не би могли, јер немају акта у својим рукама а књижу им он не да. Ви ћете знати, да код нас има таквих задруга, у којима је један члан радикал, други либерал а трећи напредњак. Кад би се усвојило жиговање пореске књижице, онда би за овај случај увек се дешавало, да две партије остану без гласања, с тога не би ничега било, ако остане и даље овако са картама: ко порез плати сваки добије бирачку карту. А и право је да свака треба да добије, јер кад се од сваког грађанина тражи да иде у војску и да се бори, онда му треба допустити нека гласа за кога хоће.

На основу ових разлога ја сам мишљења да остане и даље начин издавања бирачких карата.

**Радисав Митровић** — Из говора г. министра унутрашњих дела, који је предложио ову измену у изборном закону, мени изгледа, да је његова намера била у томе, да отклони прекоре опозиције, као да се дају бирачке карте и онима, који нису платили порезу. Са овом изменом г. министра то се ипак не би постигло. Опозиција би и опет износила, да су гласали и они који нису платили порез као што је то и до сад чинила и баш то дало ми је повода да устанем, да кажем неколико речи о овом питању. Пре свега изнећу један пример пошто нисам био овде приликом дебате о изборима.

Г. Авакумовић изнео је једно уверење, да је у мојој општини бајино-баштинској платило порез 122 а гласало 178. Ја могу уверити Скупштину, а молим и г. министра да и он нареди извиђај, па да се Скупштина увери, да је у мојој општини било 190 гласача, који су платили порез и добили бирачку карту а гласало је од њих 176 а ресто није дошло на избор, јер су били на путу Сад је ли то уверење г. Авакумовића или фалсификовано или неистинито издато ја не знам, али могу само ово изнети као факт, да опозиција увек износи, да су гласали неки који нису платили порез. (Жагор у опозицији).

**Председник** — Молим вас госп. Радисаве сад о томе није реч.

**Радисав Митровић** — Молим вас г. председниче ово је баш један пример, који хоћу да наведем у корист одборског мишљења. Овај наведени пример довољно показује да, било да остане по старом начину издавање бирачких карата, или да се прими ударање жига на пореским књижицама што г. министар предлаже, опозиција ће опет износити да су гласали неки који нису платили порез, и ово мислим не треба да нас руководи да само за то један закон мењамо и новину уводимо.

Садањи начин купљења пореза такав је да није могуће да се изда бирачка карта никоме док није платио порез. У томе је меродаван дневник порезе, ако би се издала бирачка карта некоме који није порезу платио, онда би дневник купљења порезе, по коме се пореза државној власти предаје, био јасан и неоспорив доказ против дотичног кмета, за које су кривице строге казне прописате, и ни један кмет несме рескирати да чини кривицу кад зна да га казна стиже. Дакле није могуће по садањем начину, а нити се се сме издати бирачка карта ономе, који није платио порезу. Према томе ја мислим да онај разлог који је руководио г. министра да предлаже ову измену треба да отпадне. Разлози г. известиоца, који су одбор руководили да измену одбаци сасвим су умесни, и ја не сумњам да Скупштина неће усвојити мишљење одборско које је сасвим правилно.

**Јован Авакумовић** — Ја нећу да улазим у ову ствар, да ли је онако као што сам приликом дебате о изборима казао или је овако као што сада рече поштовани посланик из Бајине Баште. Али устао сам да протестујем противу оваквог начина дебате као што је води поштовани посланик, јер је то вређање подметањем. Нарочито протестујем, што председништво дозвољава да један посланик, који није био у седници скупштинској, кад је вођена дебата о изборима и који није видео уверење које сам ја овде у Народној Скупштини поднео, што дакле представништво допушта, да он тврди сада да сам ја фалсификатор. (Жагор).

**Председник** — Он то није казао.

**Јован Авакумовић** — Казао је да је уверење оно или лажно издато или фалсификовано. Ако је лажно издато, то га је власт као лажно издала, а ако је фалсификовано, то га је онда фалсификовао онај који га је поднео, или онај, који га је послао њему. (Жагор).

Ја то одбијам од себе, сувише то сам сигуран да је и онај, који ми је послао то уверење, послао га истинито и верно од власти дато. Поред тога сматрам да је дужност председништва, да не допусти да се на овај начин посланици вређају.

Ако је ово уверење лажно дато, онда молим г. министра увутр. дела да нареди истрагу те да се онај, који га је издано казни. А ако је фалсификовано, онда нека се узме на одговор кривац за фалсификат. Ну по што то није, онда, да се узме на одговор посланик бајино-баштински као клеветник. (Жагор).

**Председник** — Г. Радисав је казао да уверење може бити да је лажно или фалсификовано, а никако није споменуо вас као фалсификатора. Нека Скупштина пресуди да ли је тако било? (Жагор).

**Радисав Митровић** — Ја не одричем што сам казао јер ми је познато право стање ствари, па сам зато и казао, да је уверење или фалсификовано или погрешно издато. Једно или друго мора бити, а нисам тврдио које је од то двога. Ако је случај, да је фалсификовано ја нисам тврдио да је овде фалсификовано, јер га је могао фалсификовати и онај који га је послао, а и ја тражим по овом извиђају као и г. Авакумовић па нек се изнађе право стање ове ствари и Скупштина увери како ово стоји у правој истини. (Жагор).

**Председник** — Ја сам тако и сматрао, да се говор г. Радисаве и његов прекор није односио на вас г. Авакумовићу, него да се је односио на друге. И према томе, да ли је било ово моје схватање правилно или не, нека то сама Скупштина рече. Међутим ја држим да се онај прекор није на вас односио и кажем вам, да ће председништво увек заштићавати сваког посланика, да неби од другог вређан био.

**Јован Авакумовић** — И ако посланик Бајине Баште вели, да је уверење *можда* фалсификовао онај, који ми га је послао, ја поново тражим од г. министра увутр. дела да нареди истрагу те да се сазна право стање: да ли је уверење фалсификовано и ако јесте, да се онај који га је фалсификовао казни; а ако није онда ће остати одговоран г. посланик као клеветник.

Уверење налази се у актима скупштинским. Оно је истинито.

**Алекса Ратарац** — Поред оних разлога, које је г. известилац навео као члан одбора, имам ја да наведем још један разлог, који нисам чуо ни од једног од господе предговорника да је наведен, а тај је што се тиче самих задругара, да они могу бити скучени у употреби свога бирач. права, ако би се усвојио предлог г. министра.

Тај је разлог овај.

Ја ћу пре свега да сиђем на оно гледиште што рече г. министар, да би требали и остали задругари да имају пореске књижице. Замислите да је тако; али знате да старшина задруге рукује целом имовином, код њега је што кажу наши, кеса. Кад он плати порезу он ће и добити књижицу а остали задругари пошто немају код себе новаца, неће ни платити порезу. И тада неће моћи да употребе своје грађанско право. Ово нарочито може да буде онда, ако задругари нису сложени у партијама. Па шта ће онда бити? Ништа друго но да се између себе парниче. А док се тај њихов спор сврши, може се десити, да прође време и они ће на тај начин да изгубе своје бирачко право.

За то нема разлога усвојити предлог г. министра но треба усвојити предлог одборски.

**Живан Живановић** — Молим вас, господо! Ми можемо само сажаљевати, да су господа говорници из већине неприступачни у тако праведној ствари.

Право бирачко проистиче из плаћене порезе, и ако хоћемо право да говоримо, могло је бирачке карте са свим да се изоставе. Али, кад је то предвиђено Уставом да буду бирачке карте, онда се о њима мора водити рачуна, само нам остаје, да нађемо складан начин, како ће ићи сложније са тим издавањем карата и плаћањем порезе. Овде је пре говор о новој форми бирачке карте и да се она учини *нераздвојном* од правога пореског документа — пореске књижице. Како је до сад практиковано приликом ова два избора излази то, да је плаћање порезе остало у позадности а да су на прво место истакнуте бирачке карте. Порез је дакле отишао на страну. Кад се зна да је бирачка карта доказ о томе, да је неко платио порез, и да има право гласа, и због тога дошло се на искушење, да су многима бирачке карте издаване, који нису платили порез. Да је то тако, говорило се овде у Скупштини приликом вођења дебате о изборима, при којој дебати ја нисам био, него сам читао, како је навођено да је у црно-речком округу било прилика, да су људима издаване бирачке карте, који нису данак платили и да им је после гласања за данак продавано имање. (Чује се: то није истина).

Најјасније је то, да се може десити такав случај да неки бирач добије бирачку карту и ако није платио порез.

Господа су говорила, да стоји то, да председник бирач. одбора може да се увери из пореских књига о томе, да ли је неко платио порез или не. Али господо, кад се зна, да су по Уставу и изборном закону бирачке карте потпуни доку-

ментно плаћеној порези, он ће сваког бирача са бирач. картом примити и по њој ће му дозволити да гласа. И по томе готово и нема право председник бирачког одбора да може да прегледа пореске књиге. Што се тиче тога, да ће се десити злоупотреба код задруга, томе се даје доскочити врло лако, кад би се по предлогу г. Машића усвојило, да буду пореске књижнице и за задругаре.

Задругара може у Србији да има  $\frac{1}{10}$  од пореских глава, па нека има и  $\frac{1}{5}$ , и кад Србија може да лиферује 400.000 пореских књижница, моћи ће да лиферује још 40.000 пореских књижница за задругаре. Бирачко право не би се тиме скучило, него свакојако излази то, да би се бирачко право још већма проширило и јаче гарантовало и за све задругаре. А ако овако остане као што известилац одбора каже и предлог одборски брани, онда би се њихово право бирачко по мом мишљењу још већма скучило.

Што се тиче оног прекора г. Ранка Тајсића да ће некакви кметови доћи и правити злоупотребе са жигом, па да ударе жиг и онда на књигу ако и није плаћан цео или део порезе. Ја држим, да то не стоји, јер нико није толико плитак кад плати порезу да не захте да му се и жиг удари, нити ће бити толико плиткоумног кмета који би ударио жиг на празну пореску књижницу, нити би ко од председника бирач. одбора дозволио да гласа онај, коме је жиг на празној књижници, без плаћене порезе.

Г. известилац је наводио да ће бити великог трошка за општине, ако би се усвојио предлог да се установи жиг. Но то не стоји. Нека се не мисли да ће општине имати неког већег трошка због тог жига. Жиг ће се набављати једном за свагда, за општину, па можда и за срез, ако се наплаћивање порезе уступи државним органима; док овако за сваку годину шаљу се бирачке карте, а њих сигурно ваља платити и више но што један жиг вреди. Онда излази, да је ова ствар много јефтинија. Што се тиче оног навода, да је „народ већ навикнут“ на бирачке карте и да ће му бити тешко да разуме овај нов начин; ја велим, да је то чудан навод и да не може издржати критику. Ви знате кад се је гласало са две куглице да је се народ одмах навикао и да је сарамерно било мало погрешава. Ви сте усвојили да се гласа једном куглицом — да ли је то било уставно или не, нећу овом приликом да говорим — дакле упростили сте ту ствар, па и овим предлогом г. министра иде се на упрошћење и на ово ће се наш народ лако навикнути.

Чини ми се, даље, да је мала потреба била да одбор мења ону реч „кад“ са речју „чим“, јер ово једно исто значи, што ће и филолози потврдити, а ако бирачу не да кмет карту после речи „кад“, неће му је дати ни ако ставите „чим плати порезу“.

На послетку г. известилац вели, да је сваком грађанину остало право да се жали суду, ако му се не да бирачка карта. Ја држим, да Народна Скупштина не може имати ту намеру да упућује грађане суду, те да суд исправља погрешке, које би провазашле из једног непотпуног закона, него треба зло угушити на извору и те погрешке исправити у самом закону, јер грађани кад морају ићи суду, морају сносити и путни трошак, а тај кошта далеко више него што би коштале пореске књижнице за задругаре. Ја се слажем са г. Машићем да се заведе жиг, и да се установе пореске књижнице за задругаре и онда би престале злоупотребе. Остаје још само једно питање да се реши, шта ће да буде у том случају ако надлежни чиновник, који кући порез или кмет или порезник не хтедне да удари жиг на пореску књижницу са изговором да је жиг изгубио или рецимо измисли да му је пао у бунар и т. д. Ја мислим, да би се то лако избегло, и да треба додати овоме члану још овај одељак:

„Ако надлежни орган власти не би ударио жиг бирачке карте на пореску књижницу и после плаћене порезе, бирач има право да тако не жигосану књижницу поднесе бирачком одбору и да гласа. А орган власти да се казни за спречавање бирачког права.“

**Известилац Прокопијевић** — Господин Живан позвао се на Устав, и казао је да по Уставу морају бити бирачке карте, а сад напослетку завршио је свој говор и вели, да ако неко неби имао бирачку карту да може са пореском књижницом доћи на биралиште, показати да је платио порез и да тражи да може гласати. Дакле из тога излази да никако и не треба и не мора имати бирачке карте него само пореске књижнице, те да се са њима употреби бирачко право. Из овога излази да се он не саглашава у своме говору.

Што се тиче онога прекора што ми га је учинио г. Машић, да одбор није требао да уноси у овој ствари партијичност. Ми и нисмо ту партијичност никакву унели, нити о њој има што у нашем извештају, нити сам ја тражио да се она где изнесе, него сам само једном поменуо партијичност у моме говору као разлог, да може један старешина задруге да не да осталим задругарима да гласају са партијског гледишта, ако они нису с њим у политичкој њиховој партији, то врло лако може бити они а нарочито кад ти задругари немају бирачке карте.

Ово што сам казао о партијичности то иде у прилог говору г. Машића и опозиције, јер ако би говорио у корист радикал. партије онда могу казати да би ова жиговина била заиста у њену корист, јер у садашњим нашим задругама има много више радикала као старешина задругара него либерала или напредњака. И према томе та зебња г. Мишићева отпада.

Г. Ранко Тајсић лепо је објаснио, да код нас партијичност постоји и да је она унета и у Устав и по томе да се она данас не може лако искоренити. Према томе ја би вас радо слушао г. Машићу кад би говорили о томе да се наше партије измире и да их више међ нама не буде.

**Председник** — Претрес је свршен. Има реч још г. министар унутрашњих дела.

**Минист. унутр. дела Ј. Ђаја** — Признајем, господо, да ми је чудновато како су се могле наћи замерке у предлогу који упрошћава и олакшава изборни посао. Нико не може рећи да је простији начин: издати карту, завести је у нарочити списак, ударити нарочити печат и потписати је, него онај: да се удари жиг кад се плати порез. Дакле што се тиче упрошћавања ово је простије, а и што се тиче гаранција, скоро никакве злоупотребе не може бити кад би се жиг усвојио. То је јасно.

Каже се, да ће кмет ударити жиг на књижницу а пореза да није плаћена. Ја не верујем да ће се наћи кмета, који ће смети то урадити. У онај случај да неко може да да прими новац, па неће да удари жиг тешко је веровати, јер би се морала претпостављати крајња бестидност код онога који би могао новац примити, па ономе који му платио порез у очи рећи: нећу да вам признам да сте ми платили; недам књижницу!... У сталом у таквим случајевима лако је доскочити тим неваљалим људима, ма да је, као што рекох, тешко веровати да ће их бити тако дрски. Дакле овим предлогом злоупотреба може бити мање, а мање и тешкоћа. То је ван сумње.

Кажу да је овај начин скупљи. Не само, да није скупљи него је и јефтинији, јер се не издају сваких избора оволикне карте, а, што је главно, не троши се ни онолико времена које је и иначе за издавање бирачких карата потребно, јер ви сви знате колико времена треба, да се бирачке карте издају.

Да не говорим о споредним изборима, које је врло лако оборити. Говорићу само о једној правој замерци, а то је о задругарима. Каже се да с тога, што задругари имају само једну пореску књижницу, коју има старешина, може се десити да остали задругари неће моћи у приликама гласати. То стоји али не треба заборавити да то и сад стоји. Задругари и сад, ако хоће да добију бирачку карту морају од старешине изискати, признаницу па да добију карту. Дакле та тешкоћа задругарима стоји и данас. То је једна непотпуност коју у сваком случају треба исправити; јер кад је по смислу Устава, и објашњењима расписано усвојено и призната да сваки за-

другар има право гласа и ако је само своју личну порезу платио. Отуда јасно следује, да сваки задругар мора имати какву признаницу или књижицу. Дакле, ако хоћемо свима за другарима да обезбедимо право гласања, треба нешто ново завести, и кад нећемо признанице онда треба усвојити жиговање и додати одредбу по којој би сви задругари, чим плате порез добили жиг на пореској књижици.

Ова ствар није још тако хитна; ако је дакле плашња у томе да задругари не остану без права гласа, онда нека се ова ствар врати одбору, да се редигује тако, да и задругари буду обезбеђени. Ако пристајете дакле може још један пут, одбор у договору са мном о томе размислити, па да нађемо подесан начин за то.

**Председник** — Пошто, према закону о пословном реду, чим се известилац или министар изјасне, да нека ствар иде у одбор, то и бива, према томе и овај члан упућује се одбору.

**Вића Радовановић** — То се односи на редакцију извеснога смисла; али кад је овде у начелу ствар да ли да се прими овај начин или не, то треба Скупштина да реши, па ако је усвоји у начелу, онда је упутити одбору на редакцију.

**Извест. Прокопијевић** — Ја као известилац сложио бих се са В. Радовановићем у томе да се сврши са овим: хоћемо ли у начелу да примимо жиг или да оставимо бирачке карте, па ако се одбаце бирач. карте, онда можемо упутити у одбор измене на редакцију.

**Председник** — Ја сам схватио г. министра овако, да постоји једна замерка озбиљнија у томе што се може десити да задругари не могу да гласају. И за то да би се то уде-сило, да би се могла каква редакција усвојити, то би нужно било, да се упутити у одбор.

**Извест. Прокопијевић** — Добро, ја пристајем да се врати у одбор.

**Председник** — Овај се члан враћа у одбор. Сад да идемо даље.

**Извест. Прокопијевић** чита измену чл. 37 који Скупштина прими без дебате.

За тим чита замену члана 38. (ст. 59).

**Павле Ранковић** — Молим вас, господо. Овим чланом 38 видим да је била намера и г. министра и одбора за преглед пројекта, да се осигурају бирачи у издавању бирачких карата. Али по мом мишљењу, господо, ја налазим да није постигнуто ни са мишљењем у предлогу, ни са мишљењем одборским. Ево разлога за то, да докажем: да није постигнуто ништа, него да је остало све по старом. Из искуства на прошлим изборима, ја сам се уверио да су кметови чинили злоупотребе при издавању карата. Н. пр. у овом члану речено је да кмет забележи у азбучном списку кад коме изда карту. И он запише да је некоме издао карту, и ако то у ствари није учинио. Кад је то надлежно лице дознало да је тако урађено, да је дакле записано да му је издата карта а међу тим у ствари није, онда је кмета тужио суду. Али рецимо да је то доцне учинио пред избор, и он од тога није имао никакве помоћи, јер није могао да добије на суду, пошто у овом закону стоји да кмет мора само означити кад му изда карту, и овај је то збиља и означио, па и ако му није дао карту. Према томе, онај који је тужио кмета, није ништа добио. И с тога кажем да ће се и после ове измене моћи дешавати злоупотребе у издавању карата

Сад обратно да кажем. Бирач може и кмету учинити у томе ишат и казаће да није добио карту, и хоће да тужи кмета суду, онда питам вас, чиме ће овај кмет да докаже да је издао бирачку карту кад нема потписа бирачевог на списку примљене бирачке карте. Да би се то постигло, требала би једна јача стилизација овога члана и да се све прецизније каже. Ја сам је саставио и она би имала овако да гласи:

„Члан 38.

Кад се коме бирачу изда бирачка карта, сваки бирач у нарочитој рубрици за то, — потписаће се да је бирачку

карту примио; а ако је неписмен потписаће га писмено лице које бирач овласти.“

По мом мишљењу овим се у неколико постизава ово, и ја бих молио 10 посланика да ме потпомогну. (Нико га не потпомаже).

**Вића Радовановић** — Нисам могао да разумем предговорника шта је хтео са овом изменом. Међу тим овом изменом у предлогу министровом, коју је и одбор примио, иде се на то, па се избегне један списак, који може да буде излишан. Овде се хоће да се у азбучни списак, који је потврђен судом, ставља белешка да је издата карта, а до сад је постојао нарочити списак о издатим картама. Што предговорник наводи да је било злоупотреба, ја не знам начин, којим би се оне избегле, међу тим ово што он предлаже, нема места да уђе ни у изборни закон, а камо ли код овога члана.

**Панта Срећковић** — Поштовани предговорник врло је добро разложио ову ствар. Ја ћу да вам наведем пример за ово. Ја и моји другови платили смо порезу. Ја сам посумњао на онога коме смо платили порез па кад год сам порез платио, ја сам написао мојом сопственом руком на оном списку, да сам порез платио. Кад је он после хтео понова порез да наплаћује, ја кажем, како сам на сваком списку написао, да сам порез платио и он нека изнесе оригиналне спискове, и нека се увери.

Ја држим да је поштовани г. Павле Ранковић хтео да каже; да кмет може казати, да је издао бирачку карту, и ако он није издао и ово је баш најбољи доказ, да бирачка карта не вреди и да би је требало заменити жигом.

**Димитрије Димовић** — Ја ћу да учиним једну другу напомену, управо да изнесем недостатак овога става и то случајем једним из моје општине. Члан 24 каже да сваки може контролисати гласачке азбучне спискове. Изменом члана 32 то право даље се не даје од 20 Августа. Међутим само контролисање не може да се сврши до 20 Авг. и то право контролисања требало би да се остави до 12 Септембра закључно.

С тога ја би био мишљења и предложио би један додатак члану 38 који би гласио: да сваки има права, да ове спискове преда, да их испишује или целе препише. Ако г. известилац прими. (Известилац. — Има већ једна тачка о томе.) Има, али тамо је остављен рок до 20 Августа а после не, а требало би да расматрање и контролисање тих спискова траје не до 20 Августа већ до 12 Септембра, као што предлажем.

**Тома Војичић** — Молим вас господо. Ништа не би требало мењати ни додавати овде, но треба да остане оно што је казано у пројекту владе и извештају одборском.

Кад не би у чл. 122 овога закона било одговорности за оне случајеве које је навео г. Срећковић и Ранковић, онда би то била друга ствар, али по том члану, сваки орган, који би се огрешио о све оно што су они навели има да искуси зато прописану казну. Дакле кад би који намерно чинио злоупотребе он за то одговара и има да искуси казну. Зато сам ја за ову редакцију.

**Станоје Нешић** — Ја држим, господо, да нема места бојазни и наводу оног г. посланика што каже, да може бити сукоба између давања и издавања бирачких карата; јер у чл. 39 овог закона има наређење које каже: да неко ако изгуби бирачку карту може тражити и по други пут, да му се иста изда.

**Председник** — Претрес је свршен Сад приступамо гласању. Ко је зато да се овај члан усвоји по одборској редакцији, тај нек седи, а ко је противан нека устане? (Већина седи.) Оглашујем, да је примљен овај члан.

**Известилац** — Прочита измену чл. 39 (ст. 59).

**Министар унутр. дела** — Овде се напомиње у неколико чланова, за које се каже да остају по пројекту, но они се не могу сад решити пре но што се реши питање о жигу, С тога они треба за сада да остану не решени.

**Известилац** — Истина је, да сви ови чланови стоје у вези са жигом, за то решење њихово можемо сад одложити. (Усваја се.)

За тим известилац прочита последњи став.

**Алимпције Васиљевић** — Овде у напомени стоји, да одбор није усвојио мишљење Државног Савета да се смањи број гласачких места. То не стоји; јер то Државни Савет није ни тражио. То је једна споредна ствар. Државни је Савет изјавио мишљење и то једногласно, да се овај изборни закон доведе у сагласност са Уставом и да се у њему исправи оно где он стоји у јавној опреци са Уставом, а то ће се постићи ако се одреде стални изборни места, као што је то и у другим уставним државама. То је сад у нас произвољно и везано је за административне општине, а оне се, као што је познато непрестано групишу и разгрупишу у веће или мање општине, како то која влада жели. То се непрестано мења, а изборно право не сме тако да се мења и за то изборна места да су стална. Дане је било изборних места свега 700 а ове године мислим, 1230. До године може бити 3000 или 6000.

Дакле места изборна треба да су стално одређена и да им се зна тачно број, као што је то у другим земљама. То се може уредити, а то и треба уредити; јер то Устав захтева. То се може уредити према броју наших становника. У другим земљама на пример најмање 500 може гласати на једном месту, и сад ако имамо на пример 200000 гласача онда би имали 400 бирачких места. Кад би ово усвојили, онда би за та места могли набавити председнике бирачких одбора са квалификацијама, које су Уставом прописане.

Ја мислим, господо, да је свака друга незгода мања од те, да се Устав земаљско мимолази. Ја не знам каква је потреба и нужуда, да се доноси закон, који се коси са Уставом и да Скупштина даје један жалостан пример, да се у овој земљи може радити против Устава.

Дакле Државни Савет узимајући све то у обзир изјавио је мишљење; да се исправке у овом закону учине у томе, да изборна места буду стална.

Колики ће број бити тих места, то је споредна ствар а главно је, да треба имати стална изборна места. Ја не знам зашто не би имали и изборне општине, кад имамо црквене општине, школске општине.

Мишљење Државног Савета дакле састоји се у томе, да се исправке учине у овом закону у томе, да се он доведе у сагласност са Уставом, а не у томе, да се смањи број гласачких места.

Ја дакле сводим на кратко, да је мишљење Државног Савета у томе да се исправке у овоме закону доведу у сагласност са Уставом и ја мислим, да је то баш наш задатак, кад већ приступамо изменама овога закона, да дакле ту одредбу доведемо у склад.

**Витомир Младеновић** — По досадашњој пракци и пословнику одбор кад има да прегледа неки пројект владин, он има да види и саветско мишљење, али за њега није обавезно, да га он усвоји.

Одбор може само да напомене, шта је из саветског мишљења усвојио али никако саветско мишљење не може се узети овде за мерило претреса, јер он нема права да ништа Скупштини предлаже, и одбор није ни требао да помисли и чини као што је овде и урадио.

Ово је само могло нама, могло је да послужи одбору као мерило, те да се одлучи да ли ће примити оно што савет предлаже, а никако не као ствар о којој треба сад овде у Скупштини да се дебатује. Овде дакле не може бити речи о томе.

Саветско мишљење дакле може само да послужи као материјал одбору, а не као неки трећи предлог те да се о њему дебатује.

**Алимпције Васиљевић** — Ја сам казао, да није саветско мишљење у томе да се већи број бирачких места установи, већ да се изборни закон доведе у сагласност са Уставом и г. министар је примио да то мишљење изнесе Скупштини. Што се онда помиње то саветско мишљење, кад о њему не може бити речи?

**Коста Динић** — Г. Витомир је врло лепо казао да је ова дискусија узела врло неправилан ток, што је одбор напоменуо и саветско мишљење. Но саветско мишљење није за нас

меродавно и одбор га је само ставио из учтивости; па ја о томе нећу да говорим, већ сам хтео само неколико речи да кажем г. Васиљевићу, што он вели да Државни Савет није мислио о снажењу тих гласачких места. Баш овде стоји: „Част ми је напоменути вам г. министре, да би корисно било размислити се о смањењу броја гласачких места и о измени изборног закона у томе смислу” и т. д. а не као што г. Алимпције вели о неким изборним јединицама с тога ја мислим да овако неправилану дебату треба скратити.

**Гига Гершић** — Овде, господо, илје сад питање, да ли је ово правилно изнесено или не; да ли треба да се дебатује о њему или не и с тога ја о томе питању нећу да говорим, него као посланик свакако имам права да изнесем један предлог, да се уз ову измену и допуна, која је од стране владе предложена, унесе још једна допуна, којом ће се постићи оно, што је и саветско мишљење хтело да учини. Ја хоћу дакле да кажем, да збиља, ми кад смо у савету о томе размисљали, нашли смо, да она одредба у изборном закону по којој може бити за председника бирачког одбора, одређен и онај који није судија, судски чиновник или правник, — није у сагласности са Уставом, и сад је питање, зашто се то тако унело у изборни закон?

Унело се с тога, што се хтело да у свакој општини буде гласача.

Ја не кажем, да је лањска Скупштина, која је такву одредбу унела, хтела нарочито да вређа Устав, него је имала на уму други практички разлог, да олакша народу, те да сваки гласач може у својој општини гласати.

Али кад овака одредба у изборном закону постоји, која стоји у опреци са Уставом, онда свакако ту несугласицу треба исправити, довести у склад са Уставом.

Дакле, може бити ово питање: Да ли је прече и старије да ми број гласачких места сведемо, или да оставимо то да буде у опреци са Уставом.

О томе се може говорити, да ли је добро, што је таква одредба ушла у Устав, или би боље било, да се у њега унесе, да за председнике бирачких места могу бити изброта и друга лица. То је дакле друго питање и може неко мислити да није добро урађено, што смо тако Уставом ограничени, али сад о томе не може бити речи. Уставна је одредба ту, и ја мислим да она мора да се изведе тако, да се ништа не одређује што би стајало са њом у опреци, јер она је јасна и такве је природе, да ту не може бити разнога разумевања. Напослетку, што се тиче тога броја гласачких места ја мислим, да је оно основано што је напоменуо г. Васиљевић, да се она мењају према броју општина, да је дакле то врло нестално. Општине се могу сваки час разгруписати, те онда и она најмања општина може да каже: „и ја хоћу да у својој општини гласам“.

Дакле, може да се догоди то, да се општине још даље разгрупишу и да свака па и најмања општина захте за себе изборно место. То је истина згодније и комотније, али с друге стране свакако стоји и то, да кад буде мање бирачких места, т. ј. кад се број бирачких места усвоји онлики, какав треба да је према овој уставној одредби онда ће бити мањи трошак.

Ја мислим, дакле, да је овај став у опреци са Уставом и с тога ја предлажем, да се изборни закон измени у томе да број гласачких места не мора бити у свакој општини, него да се то установи, како ће моћи да се уставна одредба одржи, јер ја не видим тако јаких разлога, да се удаљујемо од Устава, а сад да ли је то добро што је у Уставу или не, то је друго питање.

**Министар унутрашњих дела Ј. Ђаја** — У овоме питању, господо, морам пре свега казати да се не могу сложити са оним гледиштем и разлозима, која су нека господа из опозиције навела: да је прошла Скупштина погазила Устав и да је донела једну одредбу, која стоји у опреци са Уставом. Према наводима њиховим изгледа да је прошла Скупштина нехотице ишла на то да се погази Устав. При том сви знате да се вазда радило с том тежњом да се по духу и самим ре-

чим Устава изведе изборни закон. Ви знате да је тешко одредити границу према слову и духу једнога закона. Наравно кад људи хоће да се држе слова закона, онда падају у грешке а и св. писмо вели: „да слово убија, а дух оживљава;“ или могу пасти у погрешку онако исто као један енглески судија, који је казао једном грађанину не смеш по закону имати две жене, а можеш имати три. Друга би противност била радити само у духу закона, јер и онда се може пасти у погрешку. Ви знате да је често тешко довести у сагласност један закон с другим. Прошла Скупштина на сваки начин није имала намеру да газн Устав, него је хтела у духу закона да донесе једну одредбу у изборном закону, да буде онолико гласачких места колико има општина. Ја вам могу овом приликом исказати моје уверење, пошто ја нисам био ту кад је о томе решавано, да у целом нашем раду прошле Скупштине то је једина тачка где се са основом замерити може, Збиља врло је тешко оправдати то, да ли је по слову и духу закона да се мимоиђе она одредба, да само правници и судски чиновници могу бити председници бирачких одбора. При том кад је у државном савету била поведена реч ја сам ово мишљење казао, које и сад овде изјављујем, да није лако ту ствар изменити; ту би био потребан читав списак бирачких места: ту би се одма појавиле тежње и незадовољства појединих општина. Ту би требало позити, које би место најподесније било за средиште. Ја за то нисам имао времена, а држим да није потребно да размисљамо о томе сад, тим пре што су избори идући још далеко, а пред нама су толика важна питања на дневном реду. Имаћемо прилике о томе да говоримо и онда треба добро да промислимо да ли ће бити целесходније и боље, да се одреди мањи број бирачких места или да остане овако, да свака општина има бирачко место. Ја мислим да је то потежи посао и с тога да је боље да га одложимо, кад имамо и много других послова.

**Пантя Срећковић** — Мени је врло мило што сам чуо од два саветника да је у Државном Савету ово управо мишљење одржало врх. Једно због саме народне економије, због многобројних плаћања ових изасланика а друго и због наређења уставног мени се чини, да ту није тежак посао одредити изборна места, јер ако се опомињете и лањске године приликом кад је било о овоме говора, ја сам онда рекао: ово је први пут бирање посланика по новоме Уставу. Било је доста правника који су одговарали уставним одредбама. Ми ћемо дозволити да се разгруппишу општине, и не треба ништа друго радити, него понесати лањска изборна места, и онда ће се знати и где бивају избори. Лањске године било је 600 гласачких места, а сад како чујем има их преко 1000. Ја држим, ако хоћемо да се упуштамо у претрес тога питања лако можемо исправити то тиме, што би уписали лањска гласачка места, и где су лањска гласачка места, тако нека остане за навек.

**Тома Бојичић** — Мени изгледа, да је ово мишљење Државног Савета неправилно натурено Скупштини. Ја о њему већу да говорим, него хоћу да одговорим г. Васиљевићу на његово тражење да се број гласачких места умањи. Умањити број гласачких места не значи ништа више по створити већу забуну и направити каланбур у целој нашој земљи. Даље он још вели да смо ми стали на неуставно земљиште, што смо ми донели такву одредбу у изборном закону, који није саобраћајни са Уставом. Ја мислим да изборни закон, који је донела прошла Скупштина, издала га је саобразно земаљском Уставу. У 90. чл. Устава каже се: „у окрузима ће се гласање вршити на више места према одредбама изборног закона.“ Ово је мислим сагласно са Уставом земаљским.

За то ја мислим да се пређе преко његовог тражења на дневни ред.

**Вогосав Поповић** — Поред чл. 90 Устава, који је навео г. Бојичић, на основу тога члана 56 чл. изборног закона стоји као што је и одбор казао. „У изборном округу гласачко место биће у свакој општини.“ Сад питање је: шта је лакше за сељака, а нарочито онде, где су брдовитији крајеви, да ли да гласа у својој општини, или да иде 6 сати далеко од ње? Не помишљају г. либерали, да ће бити скупе за сир-

тињу ако иде даље те гласа, а много јефтиније у месту ако се гласа. Ја држим да је са свим добро да остане као што стоји у закону, да у свакој општини буде гласање. Ја држим да је лакше сваком сељаку да гласа у својој општини па да иде кући, а никако нисам за мишљење да се смањи број гласачких места као што нека господа предлажу.

**Ранко Тајсић** — О овом предмету довољно је говорено, и ја не бих тражио реч да говорим ни на основу примедбе одборске, ни на основу измене, коју је министар предложио, него само хоћу да говорим поводом питања, које је г. Алимпије изнео.

Одбор је имао са свим уместан разлог, што нији усвојио саветско мишљење. Навод једнога говорника, да ће општине и у будуће све више да се разгрупписавају, не стоји. Ја имам потпуно уверење, а то ће потврдити и моји другови, да грађани у нашој земљи, кад су видели да су многи терети државни пали на општину, они се сад кају и јавља се опет тежња, да се састављају општине. Дакле неће се у будуће и даље општине разгрупписавати из простог разлога, што не могу да одговоре дужностима с малим бројем пореских глава. Онај закон, који је навео неки предговорник, а чини ми се мој поштовани друг г. Алимпије, да за председника бирачких одбора треба узети само правнике, судске чиновнике исто тако није јак. Да побијем тај навод, ја ћу само један мали пример да наведем. Ми имамо у окружним судовима доста судских чиновника, који нису с великом спремом дошли за тај посао, и сад зар један такав човек може више знати од једног свештеника, једног учитеља, који су у новије доба своје школовање потпуно свршили, и у опште од једног образованог човека. За цело такав један образован човек може ваше да зна од једног чиновника судског, који 15 година регистрира и жмури за протоколом а не може даље да макне због квалификације. Имамо пример да је један правник вршио гласање с две куглице сад при овим изборима а било је кметова сеоских, који су то извршили са свим правилно тако, да бирачки одбор није имао ни најмању примедбу да учини.

Исто тако не налазим да има оправданих разлога ставити број гласачких места из неких обзира штедње. Ко би то изравнао на гласању. Где да буду три општине и да гласају и ту ће тешко бити гласачко место, ко ће бити председник, ко ће носити спискове, и отишли би у бестрагију као што рече Тома Бојичић.

Ја мислим да је одбор потпуно умесно урадио, што није примио саветско мишљење и да треба да остане као што јесте, (чује се: тако је да се реши).

**Председник** — Ко је за то да се реши, нека седи, а ко је против нека устане? (Сви седе).

На реду је да говори г. Живан Живановић.

**Живан Живановић** — Господо, и са стране уставне и са стране финансијске ово питање заслужује велику пажњу, да се гледа да се број изборних места сведе на што мањи број: Ја ћу само да наведем случај где сам ја био председник бирачког одбора. Отишли смо нас пет чиновника за председнике бирачких места у једном затуреном крају иза Властотинаца. Ја сам донео главном бирачком одбору свега 35 гласача, остали су донели по 30 и 40, а нас петорица коштала смо доста државу, док смо онај посао свршили.

Стоји занета то, да је врло тешко одредити у којим ће се местима у будуће вршити избори, а стоји и то да се овом приликом не може да врши. Али пошто евентуални или редовни избори нису баш тако близу, да се одмах о томе мора решавати, да се усвоји то мишљење, да треба број бирачких места да се сведе на што мањи број те да се нађе начин како ће се то одредити, те да се доведу у сагласност Устав и изборни закон а да не буде толико трошка као до сад.

**Председник** — Приступамо гласању.

Ко је за то да се усвоји мишљење одборско, нека седи, а ко ја против цека устане. (Велика већина седи). Оглашумем да је усвојено по предлогу одборском.

И тако је цео овај предлог законски усвојен на првом читању. Скупштинску седницу закључујем и заказујем другу

сутра у 9 часова пре подне. На дневном ће реду бити про-  
дужење данашњег дневног реда.

Молићу све одборе, а нарочито финансиски одбор да  
после подне у 3 часа дођу и продуже рад, како би што пре  
били готови.

Седница је трајала до 11 и по сати пре подне.

## 22 САСТАНАК

4 децембра 1890 год. у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК

**Паја Вуковић**

СЕКРЕТАР

**Ранко Петровић**

Почетак у 10 часова пре подне.

Присутствовала су г.г. министри: унутрашњих послова и  
народне привреде.

**Потпредседник** — Отварам састанак 22-ги. Изволте чути  
протокол 21-ог састанка.

**Секретар Вит. Младеновић** прочита поменути протокол.

**Потпредседник** — Има ли ко од г.г. посланика да учини  
примедбу на састав протокола? Пошто се нико не јавља за реч  
то стављам на гласање: прима ли Скупштина прочитани про-  
токол? (Прима). Оглашујем да је примљен.

Изволте чути неколико молби и жалби, које су упућене  
Скупштини.

**Секретар Ранко Петровић** чита:

Мана Димитријевић моли за исплату реквизиције

Ђорђе Максимовић из Доње Црнуће ср. таковски округ  
руднички моли да му средња власт исплати набављање дрва.

Марица Драгића из Пшаника ср. драгачевског окр. руд-  
ничког моли за државну помоћ.

Марија Радојевић из Пшаника ср. драгачевски окр. руд-  
нички жали се противу решења војно-инвалидског суда.

Милован Васиљевић и Ђорђе Марковић из Кусатка, бив.  
председници, моле да се ослободе плаћања дијурне за преглед  
општинских рачуна.

Еснаф механско-кафански и пекарски из Крагујевца моли:  
за укинуће акциса и др. реформе.

Петар Типа професор, моли да му се извесне године пре-  
давачке службе уваже.

Љубомир Милићевић и Ђорђе Максимовић из Доње Црнуће  
ср. таковски окр. руднички, моле да се самовласној горосечи  
стане на пут.

Јања Стојковић из Врања, моли да му се врати Фатима  
или бар ствари и новац што је собом однела.

Љубомир Милићевић и Ђорђе Максимовић из Доње Црнуће  
ср. таковски окр. руднички, моле да се уведу извесне реформе.

Свештеници из Колара у окр. подунавском, моле да се свеш-  
тенству или даје систематична плата, или тачно наплаћује бир.

Сељани из Криве Реке ср. златиборски окр. ужички, моле  
да им се исплати реквизиција.

Јеврем Радосављевић из Пожаревца, бив. латов, моли за  
службу.

Суд општине Десићске, моли да се укине свештенички  
бир и др. (17 тачака).

Миладин Николић из Високе жали се против пресуде  
ужичког окр. суда.

Живојин Ђорђевић цариник моли да му се уваже године  
службе проведене у војсци.

Радосав Станојевић из Каменова, моли да му се не забра-  
њује ралња трговачка.

Петар Љубеновић из Предејана ср. пољаничког, округа  
врањског, моли да му се направи пролаз за воденицу, прекинут  
при трасирању железнице.

Вив. општински кметови из ср. пчињског окр. врањског,  
моле да им се не наплаћује дијурна за прегледање општ. рачуна.

Петар Анђелковић и Б. Јовановић из Великог Мокрог Луга  
моле да им се по пресуди што пре исплати извесна оштета.

Владимир Арсеновић из Брасине у окр. подринском жали  
се против решења министра финансије односно порезе.

**Потпредседник** — Све прочитане молбе и жалбе упућују  
се одбору надлежном.

Изволте чути једну молбу посланичку за одсуство.

**Секретар Р. Петровић** чита:

### Народној Скупштини

Ради нужних послова потребно ми је шест дана одсуства,  
то молим Народну Скупштину да ми исто одобри.

4 децембра 1890 год.

Београд.

**Н. М. Ристић,**

НАР. ПОСЛАНИК ЗА ВАРОШ ЂУПРИЈУ.

**Потпредседник** — Одобрава ли Скупштина тражено одсу-  
ство? (Одобрава).

Изволите чути три предлога посланичка.

**Секретар Р. Петровић** чита?

### ПРОЈЕКТ ЗАКОНА

о

#### ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНУ

§ 117 мења се и гласи:

Ако је ко од злонамерног зостављања и повреде тела пао  
у болест дужу од месец дана, без икаквих последица по орга-  
низам и здравље повређеног, кривац да се казни затвором до  
две године дана.

Но, ако би повређени на свагда за свој посао неспособан  
постао, или је осакаћен, или лишен говора, вида, слуха, руке,  
ноге или друге какве важне чести тела, као за плођење неспо-  
собан, или на свагда нагрђен или неизлечив, телесно повређен,  
или душевно растројен постао, кривац да се казни робијом до  
15 година.

Величина казне зависи од величине повреде.

У § 181 после речи: „која су у §§ 177”, да се дода:

II става.

У § 221 да се после речи: „а већу од 10 гр. чаршиј-  
ских”, дода:

Ако крађа није на опасан начин извршена.

Код 223 под б. да се после речи: „од 200 гр. чаршиј-  
ских”, дода:

А није на опасан начин извршена.

§ 223 под в. да гласи:

Ко из поља из плуга украде само раоник или пртало, или  
обоје скупа, судиће се по вредности плуга, као да је сав плуг  
украо. У противном судиће се по одредбама §§ 221 или 222  
или 223 крив. зак.

Ово вреди и за ралицу.

Код § 270 додати:

Исто тако да се казни и сведок за кога се докаже, да  
је пре заклетве криво сведочио.

1 децембра 1890 год

Београд.

ПРЕДЛАГАЧ, НАРОДНИ ПОСЛАНИК,

**Ранко В. Тајсић.**

### П О В У Д Е

Предње измене и допуне у крив. зак. предајем са следе-  
ћих разлога, и то ову:



а, код § 177 за то, што хоћу да поставим разлику између тежих повреда, од којих се може оздравити и оних од којих повређен остаје за навек неспособан за привреду, или за навек губи какав самосталан орган свога тела; јер није право да се кривци из I и II става овог §-а ставе у кажњивости на равну ногу, и да их суд приликом стављања под суд према заједничком максимуму казне ставља и у притвор за време ислеђења;

б, код § 181 за то, да се повређеном да могућност, да оптуженом опрости кривицу и са њим се измири; јер ако би се повреде из I става § 177 извиђале по зван. дужности, он се тим правом не би могао користити у пркос добре воље да опрости свом непријатељу;

в, код 121 а, 223 б и в за то, што је законодавац приликом допуњавања тих §-а хтео да буде строжији за крађу алата земљоделског и стоке у пољу од осталих крађа — зато је казао: „ма где ова била“, али у том случају није мислио и на крађе; јер оваква практика доводи до оваквог погрешног закључка, да се кривац, који обијањем изврши крађу волова, казни блаже до 5 година робије, од оног, који би обијањем покрао друге покретне ствари. Овим изменама избегава се та неједнакост у суђењу истоветних крађа; и

г, код § 270 за то, што се врло често догађа, да сведоци у претходној истрази код полиције кажу једно, па код суда признаду да су неистину сведочили, а на основу њихових првих испита, оптужени невино проводи месецима време у затвору, па ником одговорни. Ову допуну ваља усвојити тим пре, што је данас далеко већа гаранција, да истражни судија неће натеривати сведоке на лажно сведочење, као што је то раније више пута чинила полицијска власт при ислеђењима над појединим кривцима.

Ранко Тајсић.

### Славна Скупштина,

Варошка општина нишка установљава један не најбољи закон, који сељане а највише сиротињу хоће да тера под просијачки штап, сиротињу треба штитити и потпомагати, а не њену горко стечену пару из џепа водити и то скоро насилно, сељак плаћа данак држави, зашто још више наметати? Зашто народ на неморалан живот доводити и то мора бити кад му се живот и опстанак отешчава, тај ново устројени општински намет: да сељак плати калдрмину и на његов еспап што доноси у варош на продају да плати доходарину, питање је одкуд да плати? Он довози своју робу, ал код себе пара нема док своју робу не прода, и кад робу своју прода мора да намири кућевну потребу, а то је све израчунао пре него што је пошао на пијацу, на пример, сељак на мраморском мосту плаћа превоз 2 гроша, и још по новом општинском устројству да плаћа калдрмину и доходарину, шта остаје њему кад донесе једна кола дрва, која више од 2 динара не вреде, или трње које нема цене више од 6 гроша, зар није то сиромашу човеку душу водити? Зар није то човека у слепце терати, најпосле и у хајдуке, кад види да се тим уредбама живота нема, да му је опстанак отешчан, да му борба за живот немогућна, јер му се насилно горко стечена пара отима за улепшање вароши, које сељак за то слабо мари, јер га се слабо тиче модерна варош.

Славна Скупштина, наводећи све ово из искуства и видим да ће хрђаве последице имати и штетно бити по државу, јер ће се свет који је сувише оптерећен давањем пореза са овим новим наметом силом одупрети. Предлажем да се ова општинска уредба укине, што никако код нашег света опстати не може.

3 децембра 1890. г.

Београд.

Јован Милић — Баличевац,  
народни посланик.

## ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ

у

### ЗАКОНУ О НЕПОСРЕДНОЈ ПОРЕЗИ

I

У члану 22-ом правила под 1, 2 и 3 замењују се овим:

1.) на кафане, механе, гостионице, и у опште јавне зграде у којима се људи скупљају ради увесељења по 10% од годишње кираје;

2.) на дућане, контоаре, магазе, млинове и оборе по 6%.

3.) на куће за становање и на остале зграде, фабрике, купатила и т. д. по 4%.

Код члана 38-ог број „6%“ замењује се са 10%.

Код члана 47-ог после речи „и то“ изоставља се све до краја овога члана, а додаје:

На капитал до 2000 дин.	10 дин.
„ „ од 2001 до 3000 дин.	15 „
„ „ „ 3001 „ 4000 „	20 „
„ „ „ 4001 „ 5000 „	25 „
„ „ „ преко 5000 „	6% од сваке хиљаде на годину.

Код члана 51 после речи „и то“ изоставља се све до трећег правила овога члана, а додаје:

На плату до 1000 дин.	1%
„ „ од 1001 „ до 1500 дин.	1½%
„ „ „ 1501 „ „ 2000 „	2%
„ „ „ 2001 „ „ 3000 „	3 „
„ „ „ 3001 „ „ 4000 „	4 „
„ „ „ 4001 „ „ 5000 „	6 „
„ „ „ 5001 „ „ 6000 „	8 „
„ „ „ 6001 „ „ 7000 „	10 „
„ „ „ 7001 „ „ 8000 „	14 „
„ „ „ преко 8000 „	16 „

Последњу тачку члана 51 после „и плаћају“, заменити са:

Вештаци по 2%, адвокати, лекари, и апотекари и т. д. по 5% на најмању зараду од 3000 дин.; но, ако је лекар у државној или општинској служби плаћа ће порезу покрај оне на плату предвиђену овим чланом за чиновнике, још и 5% на најмању приватну зараду од 2000 динара.

II

Овај закон ступа у живот, кад га Краљ потпише.

ПРЕДЛАГАЧИ, НАРОДНИ ПОСЛАНИЦИ:

Дим. М. Илићановић, Јованча Стојановић, Ранко Тајсић, Срет. М. Гогић, В. Невесињац, Радисав Митровић, Живко Малопарац, Радоје Костић, Богосав Поповић, Јован Милић Баличевац, Пав. М. Ранковић, Вића Радовановић, Младен Марковић, Тодор Радовановић, Милан Глигоријевић, Анта Раичић, Раша Нинић, Вуча Николић, Стеван Ристић, Михајло Ристић, А. Д. Прокопијевић, Никола Протић.

Потпредседник — Сви ови предлози биће упућени одбору за преглед посланичких предлога.

Изволите чути три интерпелације.

Секретар Р. Петровић чита:

### Интерпелација

НА

Г. министра унутрашњих дела.

Ђока Стевчић, бив. писар начелства пожаревачког и Живојин П. Шутић економ из Пожаревца, који начелно припадају напредној странци, отишли су 5 септембра тек. год. у Кучево ради партиског посла. Тога дана није био у месту срески началник, јер је он раније отишао у срез својим партиским послом. Писар срески г. Светозар Ненадовић, заступајући началника, позове на одговор поменутог Стевчића и Шутића и затражи им пасош, и кад они нису могли показати пасоше, онда их он пресудом својом од истога дана бр. 6877 осуди на пет дана затвора по разлогу, што су ухваћени као беспосличари без пасоша

и стражарно их спроведе у Пожаревац ради издржања казне, јер, вели, у месту среске канцеларије нема места за издржање казне, те тако су они од Кучева до Пожареваца око 10 сахата путујући лишени слободе. Дотавши у Пожаревац, пандур их је предао начелнику среском, но овај их је одмах пустио на слободу.

По жалби њиховој, првостепени пожаревачки суд уништио је поменути пресуду среске власти као незакону.

Са разлога, што тач. 1 § 342 крив. закона на коме је среска власт основала ову пресуду допушта казну само у том случају, кад се који у скитњи, а без пасоша ухвати, за кажњивост тражи се дакле, да постоји један и други узрок, а тај случај не стоји код осуђених, јер су они као чланови напредне странке отишли у Кучево, а међу тим имају у Пожаревцу своје редовно занимање.

Са разлога, што су се осуђени позивали пре осуде на извесне трговце кучевске, да их они познају као добре и честите грађане, па среска власт то није хтела узети у обзир — молим господина министра унутрашњих дела, да ми одговори на следећа питања :

1. Да ли господин министар сматра, да су поменути : Стевчић и Шутић морали имати пасоше, путујући у срез свога округа, и ако су то, по ком закону? даље,

2, да ли сматра, да их је среска власт у лицу поменутог писара незакону лишила слободе од Кучева до Пожареваца, јер су за то време по пресуди стражарно путовали, па ако сматра,

3, да ли је вољан оптужити за то поменутог писара по §-у 123 кривич. законика без обзира на члан 28 устава по коме имају непосредно право на то и поменути Стевчић и Шутић; и

4, ако не сматра, да у овом поступку среске власти има незаконности, онда зашто?

Ст. Максимовић  
народни посланик

### Интерпелација

на

Г. министра унутрашњих дела.

„Дневни лист“ у свом 238 броју гек. године донео је извештај главног одбора привилеговане народне банке, у коме је овај, тужећи се шестој главној банчиној скупштини на неуредност наших судова и полицијских власти, навео следеће :

„Главни узрок, са кога су и ове године, и то у већој мери него до сада, извесна потраживања банчина отписана, лежи само код многих наших судова и код многих наших полицијских власти. Суд треба не само да је праведан, него и да је брз. Извршавање судских одлука треба да је још брже“.

Ово што је главни одбор народне банке у свом извештају навео, спада међу такве истине, која се не може порицати. Судови су врло спори у смотрењу распореда стечајних маса, а полицијске власти опет врло су споре у смотрењу продаје имања истих, као и у смотрењу извршавања наплате од дужника, који нису под стечајем. Изгледа, да се судске и полицијске власти утркују, која ће од њих спорија да буде у овом смотрењу.

Неоспорно је, да наука о народној привреди потврђује навод главног одбора односно брзе наплате од дужника, јер се у томе баш састоји правна сигурност. Недостатак воље дужника, да на време плате своје дугове, треба поунити брзим принудним средствима, чиме се уједно народно поштење и узајамно поверење међу људима подиже.

Међутим, као што се види тако се не ради код нас. По седам до осам година повериоци чекају за наплату својих примања. Тако дуго неизвршење доноси чешће тај резултат, да се наплата осујети, чега не би било, да је брже извршење предузето. Но ја се већу упуштати у појединости (детале) неизвршења, ја хоћу овде у доказ навода главног одбора народне банке односно спорости извршења навести још следеће стечајне масе.

Код началника среза пожаревачког налазе се акта судска за продају имања ових стечајних маса :

1, Стоке Вожића из Петке,

- 2, Боке Стевчића
- 3, Милана Стевчића
- 4, Петра Стевчића, и
- 5, Јована Станковића из Пожареваца.

Пријављена потраживања из свију овде поменутих маса износе око 230.000 динара, а међу повериоце ових маса спадају : Управа фондова, Кредитни завод, Народна банка и Штедионица пожаревачка, дакле 230.000 динара по тим масама леже као мртав капитал, јер повериоци не само интерес на исти, него ни главно не могу наплатити, а међутим држави порезу на интерес плаћају.

Са разлога, што би мање штете за повериоце било, ако би се имаће поменутих стечајних маса брже распродало, са разлога, што среска власт ништа по овим масама за бржу наплату није предузела; и са разлога, што среска власт по предметима ванстечајним наплату у законом року не врши — молим г. министра унутрашњих дела да ми одговори :

1. Да ли је господин министар вољан препоручити среском начелнику, да нареди у границама закона продају имања поменутих стечајних маса, и

2, да ли је вољан препоручити истом среском начелнику, да извршује у опште наплату осталих дугова, који су код њега на извршењу у роковима, које је закон прописао.

Ст. Максимовић  
народни посланик

### Интерпелација

на

Г. министра унутрашњих дела.

Радивоје Марковић из Азање, среза јасеничког подунавског округа, осуђен је решењем суда пожаревачког округа од 21 септембра 1885 год. бр. 15.162. да плати Кирилу Д. Николићу, из Пожареваца, извесну суму дуга за 10 дана рачунајући од дана кад осудно решење прими, јер је осуда по кратком суђењу по јавној исправи изречена.

Уз писмо судско, којим се налаже поменутој среској власти извршење ове осуде, послато јој је и то осудно решење ради предаје дужнику дана 25 септембра 1885 године.

Од тога доба, па до данас, прошло је пет година и два месеца, а власт среска не само што није извршила горњу осуду, него, што је још горе, није ни предала осудно решење дужнику.

Поверилац је више пута молио среску власт, да ту осуду изврши, а год. 1887 жалио се начелству смедеревском и господину министру противу неизвршења те осуде па никаква успеха није имао.

Ове молбе и жалбе напомињем за то, што су оне биле средство, да покрену среску власт бар на то, да осудно решење преда дужнику, које је услов, за извршење саме осуде, јер по закону предаја решења мора да предходи извршењу; али на жалост, предаја решења ни до данас није извршена, што је у исто време доказ да поменуте молбе и жалбе нису имале ни у колико утицаја на то. Све то потврђује грубу нехатост среске власти у вршењу службе.

Са разлога, што је извршна власт дужна сваки акт, коме треба, најдаље за 15 дана предати по §-у 368 грађ. поступка судског;

Са разлога, што је извршна власт дужна за 15 дана приступити попису и продаји имања дужниковог, рачунајући од дана пријема извршне судске одлуке по § 466 грађ. поступка судског; и

Са разлога, што овде није ни једно ни друго извршено — молим господина министра унутрашњих дела, да ми одговори :

1. Да ли је господин министар вољан да препоручи среској власти, да решење судско дужнику Радивоју преда, и даље што треба по закону уради; и

2, да ли је вољан да казни среског началника за ову доказану грубу нехатост у вршењу службе по тачци 5 § 43 закона о чиновницима?

Ст. Максимовић  
народни посланик

**Потпредседник** — Све три интерпелације биће упућене г. министру.

Част ми је саопштити Скупштини, да је посланик Таса Николајевић добио један дан одсуства. У исто време, част ми је јавити Скупштини, да је дошао посланик Коста Борисављевић.

Сад прелазимо на дневни ред, но пре тога молим г. проту М. Ђурића, да закуне посланика г. Косту Борисављевића.

(После заклетве).

**Потпредседник** — На дневном је реду први претрес законски о изменама и допунама у закону о уређењу округа и срезова. Молим г. известиоца да чита.

**Извештач Михајило Веселиновић** чита :

## ИЗВЕШТАЈ ОДБОРА

ЗА

### ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ У ЗАКОНУ „О УРЕЂЕЊУ ОКРУГА И СРЕЗОВА“.

Одбор, коме је изводела Народна Скупштина упутити на претрес предлог измена и допуна у закону „о уређењу округа и срезова“, у почетку био је дошао до закључка, да га треба одбацити. Услед тога позват је г. министар унутр. дела у одбор и упитан ако би пристао да поднесени предлог повуче натраг. Но г. минисар кад је објаснио из којих је побуда поднео предлог ових измена, нарочито због измене у чл. 43, која се мора учинити зато, јер није према уставној одредби чл. 145 тач. 4, то је одбор, пошто се и сам уверио о томе, усвојивши разлоге г. министра, приступио проучавању у појединости предложених измена и допуна, и већином чланова одлучио да се оваке унесу, — а на које је и г. министар изволео пристати.

У члану 16 предложена допуна одбор није усвојио за то, јер је мишљења, да и без ове допуне, а по истом члану и у свези са чл. 17 и 19 начелник би окружни имао то право, које му се хтело овом допуном дати.

У члану 18 предложени додатак, који би после првога става дошао у реду: „Но окружни начелник, при изласцима у округ и вароши и т. д.“ одбор такођер није усвојио, из разлога поменутих у извештају Државног Савета.

Даље, у истом члану 16 допуна, која да дође као нов одељак, усвојена је од одбора по редакцији, с тим још и по примедби Држ. Савета, да у четвртој врсти тога одељка, а после речи: „постављени за“, треба додати „привремене“, (овде има одвојено мишљење Велизара Кундовића).

У члану 21 предложена измена није усвојена за то, јер ако би се и законом о последним судијама межда повећао персонал, онда на шта и овим законом повећавати и број среских полицијских писара.

У члану 32 у првом ставу а пред речи: „кметови“, додати још: „преседници“; тако исто и у ставу трећем после почетне речи: „присутни“, додати: „председници“. У истом пак члану, и то на крају, као засебан одељак, додати, који да гласи:

„Одбор бирачки водиће записник о току избора, који потписује цео одбор са примедбама, ако их буде при избору, и такав под печатом својим одмах шаље окружној скупштини, преко начелника окружног.“

У члану 37, предложена измену усвојио је одбор по редакцији.

У члану 43, први одељак одбор је задржао као што је у закону, а други изменио је, и који ће гласити овако:

„Овај одбор најдаље другог дана подноси скупштини извештај, и скупштина одлучује о правилности избора. Ако Скупштина нађе, да је избор кога члана незаконит, искључени у року од 24 сата има права жалбе на Државни Савет, који по истој ва три дана од пријема доноси завршно решење (чл. 145. тач. 4. Устава) и таково брзојавом доставља скупштини.“ (И овде има одвојено мишљење једнога члана одбора).

У члану 66. измена усвојена је од одбора по предложеној редакцији.

Као и у члану 105. тако исто усвојена је измена по редакцији.

С тога част је одбору предложити Народној Скупштини ове измене и допуне да их изволи примити.

ПРЕДСЕДНИК ОДБОРА :

Вел. Кундовић

ИЗВЕШТАЧ

М. М. Веселиновић

ЧЛАНОВИ :

Илија Ж. Мојић, Љубинко Милинковић, Н. М. Ристић, Јован И. Николић, К. А. Јуришић.

**Потпредседник** — Пошто се нико не јавља за реч, то стављам на гласање: Прима ли Скупштина у начелу прочитани предлог законски? (Прима).

Изволите чути у појединостима.

**Извештач М. Веселиновић** чита (види стр. 59).

**Потпредседник** — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима).

**Извештач М. Веселиновић** чита допуну и измену члана 18-ог. Овде има одвојено мишљење посланика Велизара Кундовића.

**Велизар Кундовић** — Вама је, господо, познато, да смо ми на прошлогодишњој ванредној Скупштини донели закон о уређењу округа и срезова. По томе закону а имено у чл. 16 стављено је, да чиновници полицијски могу доби на извесне положаје само ако имају нужне квалификације. А према овим допунама тражи се да тих квалификација нема. Дакле оно што смо ланске године усвојили као начело, да људи, који хоће да имају начелнички положај, да имају факултетску спрему, а сад се то овим руши. Истина и самим законом о уређењу срезова и округа ударен је један шамар члану, који говори о квалификацијама старешинским, јер је он потврђен на три месеца по одобрењу а зато су време постављени људи без квалификација које закон тражи. С тога ја мислим да нема смисла да ово доносимо, и да мењамо тај лански закон, који још није ни ступио у живот, а сад се већ обара. Ја сам за то одвојио мишљење и мислим да такву допуну треба да одбацимо. То ја моје мишљење.

**Димитрије Машић** — Као што је мој пријатељ Кундовић објаснио и изнео разлоге, што су га руководили, да одвји мишљење у извештају одборском а и ви се сви сећате, да смо ми ланске године дуго дебатовали о томе члану, т. ј. о тражењу квалификација од полицијских чиновника. Ја мислим, да смо се ми још онда споразумели, да за сваки посао треба квалификације и држим да је крајње време, да сваки, који оће да заузме какав положај, да мора да испуни неке услове, јер ја бар тако разумем слободу с редом, и она може бити само тако ко, исна, а не да радимо, како ко хоће. Дакле свакако кад смо ланске године решавали о томе члану, ми смо били сви једнодушно за то, да начелници окружни треба да имају квалификацију као што је Устав одредио, али за начелника среског споразумели смо се, да и они треба да имају квалификације. Ја напослетку не могу да замислим мање квалификације од те, да је свршио средњу школу, и да је положио испит. Узмимо само, какав ће бити то срески начелник, кад он није свршио ни средњу школу?!

Јер он као срески начелник није само вршилац дужности среске власти, него је највећа политична личност у срезу, и требало би да има више образовања него остали грађани. Ја мислим да није то право, дозволите ми да кажем, кад се тражи од учитеља који учи децу, да има неку спрему, кад се тражи од свештеника, који проповеда морал, да је провео извесан број година у школи, па тек да дође до тога положаја, онда за што да не тражимо од човека, који има овако важан задатак, и што будућност целог једног среза долази у шаке таквог једног човека, чије је извешће најмеродавније о свему што се у срезу десило. Ја мислим, да смо се ми удалили од тога начела и држим да ће те пристати на то да је свакако боље да има само квалификације. Ви знате

да смо ми само са неспремности чиновника имали велике штете. Ја до душе већу тврдити то, да су сви они који сврше школу и ваљани, али признати се мора, да школа има благотворан утицај на људе и да их дотера да буду правични. Бојазни: да нећемо имати довољан број људи са квалификацијом, ја држим да не може бити јер је г. министар рекао за начелнике окружне, да неће имати довољно правника па их је опет зато изабрао. Ја сам уверен да има доста људи, који су свршили средње школе, у државној служби, биће их бар три четвртине таквих, те према томе отпада бојазан да нећемо моћи сва места да попуњимо таквима који те квалификације немају.

Ја вас молим да одбацимо ову измену и да остане како је у закону, кога смо лане одобрили.

**Панта Срећковић** — Члан 184 устава каже: „При постављању и унапређивању чиновника пазиће се на одлично владање, способност и стручну спрему. За доказивање стручне спреме завешће се поступно државни испити у свима струкама државне службе.“ Јасно је, дакле, да би предложена измена дошла у противусловље са уставом. Лане смо усвојили и решили према овом члану устава, и сад би требало да тражимо, да полагају испите па да добију државну службу, а не овако постављати за чиновнике људе од реда без икаквих квалификација и држав. испита. С тога држим да скупштина неће дозволити да се сад ради противно правцу овог члана устава и да ће ову измену одбацити а да остане као што смо лане решили.

**Љуба Јоксимовић** — Ја сам устао да потпомогнем одвојено мишљење г. Велизара Кундовића. Ми сви знамо колико смо претрпели и пропатили од необразованих чиновника и да је од њих потицало оно велико зло које је притискало народ; истина мора се и то признати да има и изузетака, и да су и неки од нешколованих људи били врло ваљани и способни државни чиновници. Но ја сам једва чекао да дође то време да се у томе поставе извесне границе, и не знам шта ја руководило одбор и владу да сад овакву измену чини, кад смо то прошле године са свим правилно и по уставу решили и сви смо се зато борили а сад хоћемо да се вратимо у пређашње стање, кога смо се једва курталисали. Знамо, да по закону има да се у свакоме срезу постави и истражни судија, који је свршио школу и има факултетску спрему, па ако дође за капетана какав берберски калфа, онда ће он свакојако гледати да овоме судији подрије ауторитет. Ја мислим, да је крајње време да се томе ставе на пут и да се само школовани људи узимају за среске начелнике, а никако да се ма који узима за то место.

**Љуба Ђирић** — И мене је изненадила измена овога члана, по коме би срески начелници могли бити и не школовани људи, те ми сад не остаје ништа друго но да поновим разлоге, које су навели поштовани предговорници, у одбрану начела да и за полицијске чиновнике долазе самошколовани људи. Ви се сећате добро да је лане, — кад је био поднесен овај законски пројекат, при одређивању квалификација за окружне и среске начелнике, — иало довољно разлога да треба установити извесне и строге услове за полицијске чиновнике, јер и то је једна од струка у којој — данас има и бербера, и шустера и памуклијаша итд. И кад је предложена ова измена, мени се чини, да се њоме иде на то да се такви људи опет постављају за среске старешине. Као најјачи ва то разлог за одборску већину наводи се да је сада по треба, што је оскудица у школованим људима и што се од среског начелника тражи испит, али ја мислим, да то није ништа много кад се тражи, поред тога још да је свршио гимназију или средњу школу, а не као што рекох, да се за капетане постављају, шустери, снајдери итд., јер и сами знате да по новом уставу којим се уводи нова ера у Србији и закону о уређењу округа и срезова имају се састајати среске скупштине да решавају о својим месним потребама, а и сам је закон врло комплициран, па зар велим, такви људи могу давати импулс једноме срезу и да буду њихов чувар? Сем тога према новом уставу и новом стању у земљи траже се

скроз и скроз по свима струкама строги испити. Дакле сем тога што се тражи, као н. пр. у професорској струци, да је свршио универзитет или нашу велику школу, траже се још и строги испити, дочим се овде траже, да се на оваква важна места постављају људи без икаквих квалификација и спреме. Ја мислим, да то не треба усвојити. А г. Министар унутр. дела ако налази да нема довољно људи са оваквим квалификацијама, он је онда требао још и то да нам каже, какви ће да буду ти испити па би се онда зар могло о томе одлучити, дакле, да људи без квалификација *по положеном испиту* буду срески начелници; али ако се пропишу таква правила да и снајдери или шустери могу полагати те испите, онда сам ја одсудно противан томе, јер по условима за пријем у друге струке, они не могу добити никакву службу у другој струци, него или је остављати, да могу ићи само у полицију и ту ће се натрпати свакојаких.

**Известилац Мих. Веселиновић** — И одбор су руководиле исте мисли при претресању ових измена, али пошто је г. Министар изнео разлоге у одбору, онда и ми руководећи се г. министровим разлозима, да он заиста за сад оскудева у људма који имају спрему и квалификације да могу заузети та места. Једно дакле зато, а друго што и сами врло добро знате да је било људи новајлија и начелника среских са добром спремом, но у пракци се на жалост показало да су врло рђавог владања, па кад то бива, онда за што не би могли пристати на предлог да дужност среског начелника врши какав срески писар, који је дуго практиковао и показао се да је заслужан за то; и зашто не би дозволили да такав не може да буде и срески начелник? Ово тим пре што и сами знате да и данас има људи на тим местима, који по својој раду и поштењу, и ако имају спрему и ако су школовани, не заслужују та места. (Жагор... вичу: покажите имена тих људи)! Не морам да их ређам, има их доста.

То је дакле руководило одбор, те је пристао на ову измену.

**Министар унутр. дела Ј. Ђаја** — Господо, ја бих први био тај, који би тражио да начелници срески буду, не само са оваквим квалификацијама какве су предложене, но да су шта више доктори права. Али за љубав неке теорије или неке жеље, која се испунити не може, не треба осујетити могућан рад и спречити људма да и без те спреме, без те квалификације дођу за начелнике среске. Овде је *нежда* изазвала ову измену, јер једно је желети нешто у теорији, а друго је и извршити нешто у пракци; нарочито се овде не може теорија сложити с пракциком ни извршити, јер ми немамо довољно спремних људи с прописаним квалификацијама да попуњимо та места.

Ви знате, да за начелника среског није довољно само да има потребне квалификације и спреме, него он треба да има и др. особине, а на првом месту да ужива поверење потчиног министра, који управља том струком. Ако би везали руке министру да он мора постављати за ср. начелнике само оне људе, који имају потребне квалификације а без обзира на друге важне особине, држим да то не би било корисно по сам посао државни.

Овде се овом изменом не иде на то да они буду без квалификација, јер се тражи да *морају полагати испите*.

Један од г. г. предговорника казао је а какви ће бити ти испити? То ће, наравно, зависити од управљача, који је на овом месту, али ма ко био мора удесити да испити буду што строжији. С тога држим да је целесходно, да кад немамо чиновника са потпуном спремом да се задовољимо са онима који имају један ступањ ниже спреме. Ма да у напред не могу казати какви ће ти испити бити, опет кад се провише да кад неко буде пет година у полиц. служби и положи прописани испит, може да се постави за среског начелника, држим да је то довољно и да се може усвојити. Ништа горе није него прописати у закону оно, што се у пракци не да извести; боље је све поступно уводити и таким путем ће се доцније доћи и до оних лица са потпуном квалификацијом.

Сама је нужда мени диктовала, да ову измену предложим, јер кад се упразни које место ср. начелника, ја често пута немам на расположењу људи да га поуним, ма да се при избору не обзирем на то којој партији припада кандидат, а кад би се још руководило по поверењу партиском, онда би још теже ишло.

С тога молим Скупштину, да са практичног гледишта одобри предложену измену, те да тако омогући поуну свих места среских начелника.

**Љуба Јоксимовић** — Г. министар рече, да не може теорија да се у пракци изведе, а ја мислим да се теорија може са практиком довести у склад, тако да ср. писар који нема квалификације, врши дужност ср. начелника кад се овога место упразни а да се не поставља за дејствителног, и онда би то и за народ било јевтиније.

Г. министар има у своме министарству доста не школованих људи, који су секретари III и IV класе, па мора да их пошаље у народ можда за то што су му овде незгодни. Тако секретар Јеврем Марковић, који је као начелник срески секао себи руку кад је изабрав за посланика у његовом срезу радикал, налази се у служби при минист. унутр. послова, и он би тако исто секао себи руку сада кад би га министар послао у народ за среског старешину па не би изабрав био какав радикал. Тако исто мој пријатељ Јокса Јоксић послао је за посланика човека са два гласа, за то, што су му тако напредњаци наредили, а држим да би тај исти Јокса учинио то и за време радикала.

Ми треба да смо на чисто с таквим људима; њих не треба унапређивати него би их требало са свим из службе истерати. (Одобравање).

**Велизар Кундовић** — Ја мислим господо, да у Србији има од прилике 70 капетанија и сва су капетанска места попуњена. Сад кад би се које капетанско место упразнило, зар нема од толико писара начелства ни једног, који је свршио средњу школу? Ја мислим да није стварна потреба да се учини ова измена, јер и ако би се упразнило какво место имаћемо људи са квалификацијама које смо лане усвојили. Ми немамо нужде да ове квалификације из лањског закона избришемо. Тај закон још није на делу примењен. Пустимо га прво да ступи у живот, и кад видимо да он не може да се изврши онда можемо га и поправљати. Ја мислим да треба да будемо следствени оном начелу, које смо лане усвојили и да не допустимо да се оно сада мења.

**Министар унутр. дела Ј. Ђаја** — Имам да одговорим г. г. предговорницима да имамо још доста празних места среских начелника, јер они срески начелници, који су правници, иду из полицеске струке за истражне судије, за која су места по квалификацији спремни и траже се.

Оно што је поменуо г. Љуба Јоксимовић, држим да је неупутно, јер, кад се говори о једном закону овде у Скупштини, неоправдано је да се онда помињу и имена неких чиновника. Скупштина има права и дужност да мене као министра потргне на одговор за све незаконитости, које би се десиле у мојој струци, али њено није да утиче на мој избор: да се послужим са онима од чиновника, са којима могу постићи оно што ми као управнику једне гране стоји у задаћи. Али да се у Скупштини прописује министру кога ће чиновника у својој струци да постави, држим да то није удесно, јер би се онда скупштина бавила и ситничарским стварима, које не би биле сагласне са њеним високим позивом. Остајем дакле при томе, да је ствар министрова кога ће узети за чиновника а кога ће опет да збади ако не би био удесан за ту службу.

**Љуба Ђирић** — Молим вас, господо, госп. министар одговарајући нама који смо противни овој измени, казао је да ми хоћемо за љубав неке теорије да осујетимо рад. Ја понављам да је лане било доста јаких разлога наведено за што су се тражиле те квалификације. Зато што полицијски чиновници имају највише додира са народом јер они извршују наређења свију министарства. Па зар ти људи да буду без икакве спреме? И шта значи то да се тражи само да је

био 5 година у полицијској служби? Има и таквих полицијских чиновника, који су из основне школе отишли у полицијску службу. Могли би се ти људи употребити као практични раденици, али господо ми према новом стању ствари морамо да створимо и нов услов за државни живот у Србији.

Сва наша омладинна спрема се за чиновнике. Сад је већа потреба у правној струци с тога што су установљене последне судије и што су прописане извесне квалификације за судије окр. судова. Међугим кад загледамо у статистику Вел. Школе, ми ћемо видети да највише ђака иде у правни факултет и према томе за 3—4 године ми ћемо се моћи са овим људма да послужимо.

Изгледа да би се могао разлог г. министра унутр. дела одржати, али ја сам уверен да то не може да буде, јер зашто је прописано законом о лекарима, који могу бити лекари? Тражи се да су свршили лекарске науке на универзитетима, а поред тога још да положи лекарски испит. Ми знамо да Србија нема довољно лекара па зар онда можемо казаги, да могу и бабе вршити лекарске послове кад довољно лекара немамо.

И према томе и кад данас имамо лекара који су свршили школе, а нису положили докторат, и кад не могу да лече јер им ми недамо; тако је, господо, мени се чини и овде. Ако хоћемо и од гада да имамо добрих полицијских чиновника, који ће моћи да одговарају своје задатку, да врше улогу коју имју да врше долазећи често у додир са народом молим вас онда да задржимо квалификацију, јер је таква да је мања но што се тражи за попа, за учитеља и т. д. Кад би још био овде предлог о испиту и кад би видео шта би кандидат имао да полаже можда бих могао да дам реч о оној измени, али док нема испита ја сам противан измени овога члана и молим Народну Скупштину да задржи квалификацију, која је врло мала за онога који хоће да буде срески начелник.

**Димитрије Машић** — Да кажем неколико речи на говор г. министра. Он је изволео казати да Народна Скупштина не би требала да се занима ситницама. Шта је он под тим замислио не знам али мислим да није ситница кад се претреса ово о квалификацији чиновника. То је начелно питање које је начело и сам Устав заповедио да поштујемо и да га се придржавамо. Сад разуме се ми ћемо то начело удељавати према приликама и околностима, али свакојак то није ситница, јер овде није питање само о полицијским чиновницима. Истина стоји да је претрес о томе, али ми бранећи квалификацију полицијских чиновника, бранимо једно начело. Било је случајева и могло је да буде чиновника, пре новог Устава и без квалификације. Кад је после новог Устава г. министар задржао дотични закон да га поднесе на санкцију, он је пре него што је закон санкционисан, изволео извући за среске начелнике па чак и окруже, људе који немају те квалификације. Било их је не само таквих људи који немају те квалификације него ево и оваке: Узмимо н. пр. начелника среза крајинског. То је онај који је оптужио око 70 Рајачана за републику. Пошто је суд све те људе ослободио као невинне, министар унутр. дела ставља тога чиновника у пензију. То је Мијајло Марковић. Но после 15 или месец дана садашњи министар даје томе човеку накнадно службу и то човеку без квалификације (чује се: он је либерал). Кад је либерал не треба радикални министар да му даје службу. Баш самим тим учињена је погрешка од стране министра. Место да га казни, он га поново враћа и даје му службу. Ја држим да и самим попуњавањем појединих места људима без квалификације, а пре него што је закон ступио у живот, држим даје министар подмирио сваку потребу која се као што он рече осећа у људима. Ми данас имамо попуњена скоро сва места среских начелника. Г. министар рече да има чини ми се 10 непопуњених. Ако је само толико ваља узети људе из других струка; наћи ће се људи којима ће их поунити. Нека се поставе писари прве класе па нека врше дужност среског начелника док не буде људи. Ја мислим да није оправдан разлог г. министра с те стране. Он, јест да одговара за сав

рад по његовој струци па би баш с тога и за њега боље било да има посла са спремним људима. Ја мислим, да је и за њега безбедније да има људе са квалификацијама, који ће разумевати закон, а не оне који ће га рђаво служити.

**Томо Војичић** — Ми имамо у нашој државној служби чиновника и са квалификацијама и без квалификација. Видели смо прве који су свршили све науке а видесмо и оне који нису свршили све науке. Ми сви знамо данас какви су код нас чиновници који су свршили науке и да се од њих тражи више но од оних који нису свршили науке. Ми знамо и то, како се пролази кроз школу, како се долази до тих наука. Знамо и то како је по неко прошао Велику Школу, па кад је дошао у срез, он треба да практикује не само 5 год. него више од 5 год. док постане добар полицајац. Тамо се не тражи многа наука; нису то тако важне ствари; полициска служба то је више служба коју и кметови врше. Ни од тих школованих чиновника нисмо имали користи. Говорено је како је неки капетан осуђивао неке људе. Ја знам неколико судија првостепених судова који су свршили сва права и све науке, па су осуђивали људе незине и окивали их у тешке окове. Ту параграфску правду ми знамо, ми смо је сити. Кад се узме да знамо и оне који су свршили права и оне који нису, ми нисмо задовољни ни са једнима ни са другима. Господо, не треба баш гледати да ли је он свршио та права јер као што сам рекао ми знамо како се пролазе та права и како се лако свршавају. Ако је син саветника њему даду сведоштво да је одлично свршио школу (чује се: закратите му реч, нек говори о ствари. — На ствар. Жагор). Ја сам, господо, доста вас слушао чујте ви и мене, ја говорим о ствари. Ако будемо допустили да се само они за чиновнике постављају који су прешли та права и науке, онда нећемо ништа помоћи народу српском. Народна Скупштина треба да пази не само на оне који су свршили науке, него да ствара карактер у нашем чиновништву да не буду као што су данас. То је моја реч коју сам имао да кажем.

**Витомир Младеновић** — Разлози који су руководили Министра да оваку редакцију поднесе оправдани су с једне стране, а оправдани су и разлози који су руководили одбор и које известилац помену. Један министар који је позван да се стара о реду, поретку и спокојству грађана у земљи, треба да има при руци и сва средства којима се он може послужити да то постигне. Разлози пак одбора и они су оправдани са њиховог гледишта, јер, господо, доста је жалосно да данас одиста има школованих чиновника који чине неправду и безаконје и који својим радом такве појаве изазивају да су за осуду. Но тим појавама и због рада таквих школованих људи, нису криви сви. Крив је томе и систем школовања; нека се он удеси тако да не може доћи да полаже испит зрелости љак а незна како се множи и сабира једна трећина ( $\frac{1}{3}$  са 3.) Нека се дакле школовање тако удеси да незналица не може кроз школе пролазити, нуз то дајте пример доброг васпитања, те ћемо имати довољно и морала и карактера код школованих људи, па ће онда и правда и поштење бити добро заступљени. То треба да истакнемо, и онда мислим да неће бити никога који неће радо прихватити школоване људе и давати им првенство у служби државној.

Неће бити таквих појава, као што известилац тврди да их има, кад каже да има људи и школованих, који немају довољно морала и карактера. То је истина а то његово мишљење има и јаког оправдања али тако исто има разлога да се брани одвојено мишљење. Ми смо лане, хтејући да покажемо како тежимо неком савременству, довели закон, да сваки који хоће да буде срески начелник, мора имати извесних квалификација. Можда смо предухитрили кад смо тај закон довели, ако немамо довољно таквих људи али он је тек ту, и моје гледиште у тој ствари, ово је: ја налазим да треба и даље да остане онако, како смо пошли у овом погледу кад смо то већ усвојили онда ја нисам за то, да се сад од тога одступа. А ако треба сузбити оно што је известилац навео, како има школованих људи, који чине веће злоупотребе но нешколовани, ја мислим, да би се то могло сузбити, кад би

се оваква једна редакција овде уела: „спорове месне општинске и државне полицijske власти, завршио расправља и врши државни савет. Но државни савет може дисциплинарно и казнити поменуте представнике власти за неуредност у от-прављању и вршењу својих дужности. Дакле кад се види да капетан, или срески начелник, своју дужност рђаво ради и злоупотребе чини, онда државни савет да може то извидети, и казнити, а не, да начелник то казни или да тужи министру. Ако се ово усвоји онда неће бити зебње, да ће школовани људи чинити веће злоупотребе од нешколованих.

Ја сам дакле зато, да не треба обарати важност школованих људи, да квалификације за среске начелнике остану за сад исте, и да се то не мења, а овај члан са овом редакцијом да се врати у одбор и донесе нова редакција према овоме.

**Драгиша Станојевић** — Мени је управо незгодно, да говорим, ни за, ни против предлога г. Министра премда ја пагњем мишљењу, које је изнео г. Љуба Ђирић. Незгодно ми је с тога, што ме ни један ни други предлог потпуно не задовољава.

Ја ћу у своје време поднети Народној Скупштини предлог, да народ сам бира среске начелнике или како их он зове капетане. Ја то замисљам овако: да народ избере на среској скупштини два човека, два канцелара и из те двојице нека министар једног постави. Ја мислим да би то било нај-практичније и за народ најподесније, а и народ ће онда па-зити кога бира, јер ако избере рђава сам је крив. Но ја ово овде кажем само узгред, јер ћу доцније о томе предлог донети, а сада ћу да напоменем нешто о чему је говорио г. Љуба Јоксимовић. То што је говорио г. Љуба Јоксимовић мене је непријатно дирнуло, а и чудно је за политички морал, ако је све онако као што је он казао и ако има таквих чиновника као што је он напоменуо. Ја тога човека Јеврема Марковића не знам, и за њега сам чуо ту скоро. За њега сам дознао од једног посланика, кога је он гонио, да је то један opak човек, да је гонио многе људе и чинио зла народу. И сад тај човек заузима један поверљиви положај у Министарству унутр. дела!

Г. Љуба Јоксимовић каже да је тај Јеврем секао руке за то, што није изабран напредњак за посланика у времену кад је он био срески начелник, а сад каже, тај човек секао би руке ако не би био изабран радикал. Господо! Радикали немају потребе да Јеврем сече руке, ако радикал не буде изабран, јер радикале бира слободно народ, и ја кажем да би то било и гадно и гнусно да се такав човек и шаље у народ. Човек који је секао руке што није изабран напредњак, и који би секао руке кад неби био изабран радикал; такав човек рђав је грађанин, а хрђав грађанин не може бити добар чиновник.

После је казао Љуба да има и неки Јокса Јоксић и да је он члан полиције у Београду. И на тога је човека повика народна. Народ се гнушао на његов рад и он је сад ипак добио поверење радикалне владе, и сад је члан управе вароши Београда! Господо! оставити таквог човека и даље за чиновника то је гадно, и то је невођење рачуна о жељи народној, то је не штедити осећаје народне. Ја мислим да таквог чиновника треба казнити; а ако га нећете казнити, а ви га немојте одликовати.

Ја не знам да се ни лане није водило рачуна о осећају народном што у мало није изазвало расцеп у радикалној странци, а то је било онда кад је неки хтео да утури у државни савет Владана Ђорђевића, који је био члан кабинета Николе Христића. (Потпредседник „молим вас говорите о ствари и неудаљујте се од предмета који је на дневном реду.“ Чује се: „пустите га нека говори“). Г. Потпредседниче ви видите да Скупштина жели да говорим и ја молим да дозволите да и даље говорим, а ја говорим о ствари, јер је овде реч о политичком моралу и говори се о једном човеку, који је, како причају, секао руке за напредњаке, а хоће да их сече сада и за радикале и ја кажем да такве људе не треба поставити на места са којих могу да шкоде народу и Мини-

стар треба да води рачуна о жељи народној и да не вређа осећања народна постављајући му за чиновнике овакве људе.

Моје је мишљење да такав један чиновник, који је сада примљен сигурно на молбу родбине, кумова или пријатеља, који су казали да се је поправио, моје је мишљење да он не може бити чиновник. Шта се то мене тиче што се је он сада поправио. Ако се поправио, он се је поправио за себе а службу му никако не треба дати, ако је у народу зло оглашен, нити га треба постављати на место, где ће шкводити народу.

Да наведем други јудан случај: Ми сви знамо ко је Никола Христић. Никола Христић има сина Косту који је за владе Христићеве био председник суда. Па шта је тада било? Никола Христић тужи а негов син суди и сад можете мислити како је ту била заступљена правда! О томе је у своје време писано било и у „Одјеку“.

И сад тај Коста Христић држи се као представник српске државе и трговине у Пешти! То Господо вређа осећаје народне и ја држим да је то све противно политичком моралу и Министар треба да води рачуна о осећају народном и све те људе треба казнити, а најмање да се један Јефрем Марковић и један Јокса Јоксич шаљу у народ и тамо да секу себи руке ако радикал не буде изабрани. (Одобравање).

**Љуба Јоксимовић** — Ради објашњења с г. Драгишом Станојевићем да кежем неколико речи. Ја не знам да ли ме је он добро разумео. Ја нисам тражио да људи као Јеврем Марковић треба да буду радикали и да треба да се шаљу у народ. Тај господин Марковић био је прво либерал, па је после био жешћи напредњак од Милутина Гарашанина, и такав човек, ја сам рекао, може да буде и радикал. И то ме побудило да кажем да томе треба стати на пут. То сам ја тражио.

**Арса Прокопијевић** — Ја бих само у томе случају могао на измену г. Министра пристати, кад би он изнео довазе да ми немамо довољно људи с квалификацијом, који би могли заузети места началника средњих, и онда бих се могао сагласити као посланик, да се одложи тражење квалификације до времена, док не добијемо стручне људе за та места, а у другом случају на предлог г. Министра не бих могао пристати, највише пак из разлога, што сам срећом или несрећом рођен у Старом Влаху, где чиновници, од како се памти не долазе, који су добри, способни и вредни, но обично као што у Русији у Сибир шљу најгоре људи, тако су овамо код нас за срез моравички у Ивањицу слати најгори чиновници, нешколовани, но каквој казни да исту у нашем срезу испаштају. Наш је срез искусио врло рђаве и несрећне последице, а нарочито за ових последњих 7 година напредњачке владавине. Рачунајући да тога не би било, кад би на то место долазили школовани људи, и са квалификацијама ја устајем против овог новог предлога г. Министра и слажем се с мишљењем г. Кундовића и Јоксимовића да наше лањско решење остане у снази. Један је највећи разлог тај, што збиља може се са свим оправдано узети, да људи нешколовани и необразовани који долазе из нашег сталежа чине зла народу само за то, што немају никаквог ослоња за унапређење. Јер у напред знају да се не могу на своје знање ослонити јер имају пред собом школоване људе, а ти људи нешколовани више служе партајичности и заповестима једнога Министра но општој ствари. Они не могу бити самостални у своје раду као правници, који ослањајући се на знање пре могу рећи: Ја сам свршио школу и хоћу да одговорим својој савести и дужности, а теби министре ако се не допада ја напуштам службу и бирам себи другу, било приватну или државну. Главна је један правник може себи опет на наштен начин леб да заради пре од чиновника, који дође тако рећи са сокака.

Ови школовани људи не дају олако да им се име и част проигра, док код нешколованих људи то је са сви противно. Тако код нас могао је један Пајевић и један Јекић за љубав тога, да би се допали министру, да стварају највеће кривце без и најмањег повода. На пр. кад је Никола Пашић побегао одавде, они јављају министру да се Никола Пашић налази у Ивањици на зимовнику, доноси се гвожђе да се сви радикал одборници окују, министар одговара с чуђењем поли-

цији: Ми водимо рачуна о Николу Пашићу и знамо где је он и тако курталисава људе од гвожђа. Само нешколовани људи могу да траже да изађе нижињер да констатује да је 28 кућа склонно паду у једној малој варошци и да износе гласове да ће те куће пасти и побити свет у њима, и напоследку да принуде министра да донесе решење да се куће обаљују што је и чињено. Ја не могу да верујем, да би школовани људи могли тако што год да учине; само громовити Илија Аврамовић могао је да врати г. Ђају у Чачак са Гугља, по што му најпре отме пасош и да тражи други пасош, да би могао продужити пут у Ужице. То за цело школовани људи неће да раде, у толикој мери, и ако и код њих има изузетка.

Сад ћу неколико речи да прозборим о ономе што је и г. Драгиша Станојевић напоменуо. Збиља и ја сам приметно и не могу себи да објасним, који су настали јадни спопали, да се људи, који треба да се казне, на против још се унапређују. Ја вам могу изјавити да ми је веома тешко било, кад сам у сад поднешеном буџету видео унапређење Стаменковића бив. начелника окружног а сада секретара савета. То је онај Стаменковић, који је 1888 год., кад је по извесној кривци спроведена скоро цела чаршија, 84 грађанина у Ужице, а ни за шта друго, него просто због неке ситнице, он је онда наредно избор општин. часника тајно са напредњацима, напредњаци су улазили у општину са пуцањем пушака и жене су морале поделити мегдан са останулим грађанима да отерају оне кметове. Ми долазимо у Пожегу, из Пожеге идемо у Ивањицу а он из тога износи грађанству такве ствари само којима би изазвао ванредно стање те од Христића тражи 2 чете стајаће војске која онда из Пожеге одилази у Ивањицу, те са војском дражи и изазива свет на какву несрећу. То су истина пазуци, али на што су све те недаће и борбе скорашије ја морам да их осудим, а још више но да се такав један чиновник доводи на положај да он буде у савету нашем секретар.

Из ових разлога ја потпомажем предлог г. Кундовића и г. Јоксимовића, да остане по старом, као што је прошле Скупштине решено.

**Трифун Милојевић** — Говором Љубе Ђурића и Љубе Јоксимовића, казано је све што би се могло казати по овоме, па још кад се дода и говор г. Драгише Станојевића, да ће се у потпуном увести самоуправни систем, а то је да народ бира све шта му треба, онда мислим да ни један посланик неће бити за редакцију одборску, па и кад би цела земља гласала не верујем да би гласала да може бити сваки капетан, јер сви смо патили од онога и знамо како је до сад било, и да не треба да остане она стара система у толико пре, што су нама потребни људи од спреме и науке. С тога ја гласам против предлога одборског.

**Јован Милић Валичевац** — Ја знам господо доста примедба да кад се један правник постави за капетана да му треба 3 године док се не навикне и не научи како треба да ради, а дотле он пита практиканта и потписује се на оно што он изради, с тога ја сам за предлог г. министра.

**Живан Живановић** — Господо, дебата се о овоме питању отегла и изменила се у кондуитисане неких чиновника, и кондуитисање није писало баш похвално. Ја ћу се вратити на саму ствар а сад ћу рећи само то, да ми треба да се у питању о квалификацији полиц. чиновника руководимо другим начином, које је утврђено у науци да се држава оснива на *установама а не на личностима*. Може да се деси да има личности одабраних, може да се има чиновника са мање спреме школске, који савесно и похвално врше свој посао. Није дакле искључено ни у данашњем државном апарату, који су са мало спреме, са знањем из основне школе дошли до великих положаја, добро врше свој посао, задовољавају државу. Али то су изузеци, који нам не дају права, да те изузетке поставимо као правило. То не смемо да утврдимо као правило, и за то, што смемо пре веровати до ће имати више нешколованих људи, који неће бити добри него рђави бар као чиновници.

Српска држава од како је постала она је сваку своју струку посебно реформисала, тако је било с лекарском, судском, просветном, инжињерском и осталим, а једино је још остала не реформисана полицијска и финансијска струка. Давашња наша полицијска и финансијска струка тако је преплетена с нашим државним интересима да Народна Скупштина не може да остане равнодушна према томе.

Тако је на прилику донесен закон о професор. испитима, по коме је стављена професорима једна баријера и они су били нагнати, да ту баријеру пређу, ако хоће да стеку она права, која им тај закон даје. И то је добро.

Уставом је пречишћена судска струка и ми у њој сад имамо чист један одабран staleж са којим држава може да располаже како хоће, а остала је само полицијска и финансијска струка неуређена. Лањске је године учињен један покушај да се то поправи, и да се траже квалификације за чиновнике полицијске струке и ја држим, да је то добро учињено, и да би се пре могло да каже да је мало, него много тражено.

У полицијској струци укрштају се готово сви радови. Кроз капетана општи народ и Државни Савет, министар и т. д. и ја не знам, како би се могао на то место да постави човек, који не би био за њ способан те да тако разноврсним и важним пословима руководи. С тога ја држим, да би требало да буде онако, као што је лањске године усвојено, а тим би се учинило, да би се за ту струку заинтересовали школовани људи. Зашто ми сад немамо у полицијској струци школованих људи? — за то, што тамо може да дође готово ко хоће, па школовани људи и не ступају у ту струку. Истина је да ми у земљи имамо политичких превртљиваца, који су по три мишљења променули и мени се чини, да је та околност и нагнала те људе, те су тако мењали за мало времена своје политичко мишљење. Ја држим, да један школован човек неће пасти у искушење да учини какву злоупотребу, јер њему су дате прилике да у другој струци службе нађе, док напротив код нешколованог то није. С тога се и ја слажем с оном господом, која су тражила, да ово остане по старом предлогу, с одборском мањном.

**Ранко Петровић** — Нисам имао прилике да будем у одбору, кад је претресата ова ствар, те не знам побуде г. министра које су га навеле на овај предлог. С тога ја и не ћу о томе ни говорити. Али дебата, која се о овоме развила, покренула ме је да и ја нешто проговорим.

Нека господа посланици, хвалећи школоване људе била су и сувише неправедна и бацила су се блатом на нешколоване људе а све за ад потврде својега навода: како су школовани људи бољи од нешколованих. Али примери и разлози које су наводили у потврду свога мњења, иду баш против тога мњења. Тако овде су поменути: неки Јеврем Марковић, Јок. Јоксић и Илија Аврамовић као чудо злих људи, злих полицајаца, те да би се спасли од тога чуда, траже људе који су свршили гимназију. Али то су господо све школовани људи; ти баш имају далеко више школске спреме, него што се тражи овим предлогом. То су све људи, који имају веће квалификације него што говорници траже. Дакле видимо из тога, да сама школска спрема није довољно јемство, да ће отуд изаћи добри и ваљани радници.

Факултет и школска спрема није све. Шта више, ми у Србији неможемо се похвалити својим факултетлијама и интелигенцијом, те као факултетлија, који сам прошао врло многе испите, ипак устајем против такога хвалисања факултетлија. У свима борбама нашега народа, за слободу, ја не налазим много чега, чиме би се наш факултетлија могао похвалити. Шта више, наш је народ, чини ми се, у томе најнесретнији од свију народа на свету; с малим изузетком најнесретнији је у својој интелигенцији.

То ме побуђује, да устанем против тако једностраног заступања наших школованих људи, јер није само довољно, да

је он школован, него, особито у полицијској струци, треба да су у истој мери и грађанске врлине. У Уставу се помиње и одлачно владање онога грађанина, који хоће да је у државној служби, па кад је и то владање једна главна ствар, ја онда мислим да није довољно запирати толико за саму школску квалификацију. Слажем се са оним назорима, које је изнео г. Живан де треба усавршавати полицијску струку, но за то има других начина. Ја дакле у овој прилици тражио бих, да се проише испит за ове људе и да тај испит решава њихово ступање у државну службу. Дакле тражим, да се ти људи подвргну нечем другоме осим саме школске квалификације у чему би се цевиле поглавито грађанске врлине: поштење, сталност, одважност и оно што тражим Устав, а то је одлично владање и стручна спрема.

Пошто г. министар помену да и сам још не зна какви би биле испити које обећава, ја бих био овога назора: да неуспемо у ове захтеве ни Велику Школу ни гимназију, али бих тражио да се одмах унесу главна начела тога испита, и да нико не може бити примљен у полицијску струку без тога испита, али за испите не треба условљавати факултет и неки велики број школа, једино из разлога немогућности, из разлога дакле што је немогуће наћи потребан број људи. У средњим школама нашим заведени су испити за професоре па с тога можда и нема у њима довољно радника. У инжињерској струци заведени су такође испити, па и тамо их нема довољно. У свима струкама, где се тражи нека већа спрема, нема довољно радника. А видимо да данас полицијска струка и онако без испита нема довољно радника. Дакле ради те невоље што нема довољно људи, ја бих пустио да број свршених школа не пресуђује у томе, али испити који треба да се проише, они само да пресуђују. Дакле враћам се опет да поновим да сам далеко од тога да верујем, да само факултетлија мора имати под капом знање и памет а да је не може имати и шустер, и снајдер; под капом ових људи може бити свију оних врлина што се траже колико има и у многога факултетлије. Знају, господо, да је било лончара, магација и т. д. који су били најхрабрије војсковође у нашим минувим ратовима, с тога ми не смемо поставити правило, да су у нашој судској и полицијској струци факултетлије искључиво добре а да су нефакултетлије лоше. С тога сам за стручне практичне испите а нисам никако за утврђивање броја свршених школа, који је постављен лањским законом.

**Риста С. Поповић** — Нико од нас неће хтети да тврди, да је онај, који није свршио школе, способнији од онога, који је свршио. Кад би ко покушао то да тврди, не би могао ни једнога озбиљног човека убедити. Разуме се такав разлог не би ни вредно у Скупштини. Али, кад и поред тога има у Скупштини посланика који се слажу с предлогом одборске већине, ја мислим да ти људи имају сасвим друге разлоге на уму. Ти се разлози састоје у овоме, колико сам ја могао да схватим:

Ми смо лањске године донели закон по ком се морају код нас да уведу иследне судије. Ми имамо 80 срезова; и према томе треба нам 80 иследних судија, 80 чиновника са квалификацијама. Да се та места попуне морао се повући велики број из полицијске струке, који имају квалификације. Морају се узети сви они који имају квалификације те да се изврши закон о иследним судијама. С тога је овај министров предлог и потекао, а не из побуда да се министру прошири право бирања чиновника из људи, који немају квалификација, већ на против да се уведе у живот један закон који је Скупштина донела а који не може да се примени, јер се нема довољно људи спремних да узму положаје. Говорило се и то, шта је боље: да ли онај који је свршио школу или онај који није. Неки су говорили да су добри они, који нису свршили факултет а други обратно. То је питање са свим излишно. Шта се мене лично тиче држим да би човек морао да буде против науке кад би тврдио да је то са свим свеједно. То би било неумесно. Но друга је потреба што се сада у овоме чини изузетак. Хоће овим да се задовољи једна практична потреба.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)